

Eszterlanc Magyar – Angol Montessori Óvoda

ALTERNATÍV NEVELÉSI, PEDAGÓGIAI PROGRAM

törvényi dokumentumok:

1. 1996. évi LXII. Köznevelési törvény (a köznevelésről szóló 1993. évi LXXIX. törvény módosítása)
2. 255/2009. (XI. 20.) Korm. rendelet az Óvodai nevelés országos alapprogramjának kiadásáról szóló 137/1996. (VIII. 28.) Kormány-rendelet módosításáról (továbbiakban OAP)
3. 1997. évi XXXI. törvény a gyermekek védelméről és gyámügyi igazgatásáról
4. 1989. évi ENSZ Gyermekjogi Egyezmény, melyet hazánk 1991. évi LXIV törvénnyel hirdette ki
5. 2011. CXC. Nemzeti Köznevelési Törvény
6. Az intézmény Szervezeti és Működési Szabályzata

A program B. Méhes Vera: Magyarországi Montessori Óvodai Programja alapján készült.

BEVEZETÉS

Maria Montessori első intézménye több mint 100 éve nyílt meg Casa dei Bambini néven Rómában. Három-négy éven belül elterjedt Nyugat-Európában és röviddel utána az Egyesült Államokban. Néhány évtized múltán valamennyi kontinensen meghonosodott. A diktatúrákban mindenütt üldözték és mindig szívesen fogadták azokban az országokban, ahol az emberi értékeket, a humanizmust, a demokráciát, a gyermek megbecsülését és a békére törekvést fontosnak tartották.

Montessori pedagógiai rendszere rövidebb visszaeső szakasz után a 80-as évek óta reneszánszát éli szerte a világon. Ez azzal magyarázható, hogy korunkban a tudományok gyors fejlődése miatt nem a tudás mennyiségére kell a nevelésnek törekednie, hanem a személyiség formálására, a képességek fejlesztésére, mert ez alapozza meg a konvertibilis tudást. A Montessori-módszer a mai napig sikeresen működik a világ legkülönbözőbb pontjain Távol-kelettől Amerikáig, köszönhetően annak, hogy míg az alapok szinte töretlenül fennmaradtak, mindig sikeresen tudott alkalmazkodni egy adott ország szokásaihoz és kultúrájához.

A nevelés legfontosabb célja, hogy a gyermeket a függetlenség útjára vezessük. Aki nem független az szabad sem lehet. A gyermek teljes értelemben fejlődik, ha ő maga tapasztalja meg és végzi el mindennapi feladatait. Maria Montessori pedagógiájának legjellemzőbb gondolata: „Segíts nekem, hogy magam csinálhassam!”¹

Montessori pedagógiai rendszere alkalmazható a nevelés minden szintjén: bölcsődében, általános és középiskolában, sőt még az egyetemen is.

KÜLDETÉSNYILATKOZAT

Önálló életre, kultúrált viselkedésre nevelő, élményekben gazdag, sokszínű tevékeny óvodai életet kínálunk és azt a lehetőséget, hogy a gyermek óvodás korában játszva sajátítsa el az angol nyelvet. Fontos számunkra, hogy óvodásaink törődjenek környezetükkel, az állatokkal, emberekkel, kisebb és nagyobb gyermekekkel. Segítsenek másoknak és maguk is tudjanak segítséget elfogadni. Képesek legyenek önálló döntéseket hozni. Óvodásainkat érzelmi biztonságot nyújtó, egészséges, esztétikus környezettel, gazdag tárgyi felszereltséggel vesszük körül. Biztos szakmai tudással kívánjuk elérni, hogy természetes módon bontakozhasson ki minden egyes gyermek harmonikus személyisége.

JÖVŐKÉP

A 3–6 éves korosztály óvodai nevelésének biztosítása. Nevelőmunkánkat az egységes, következetes nevelői hatások, a tolerancia, az együttműködés, a gyermeki jogok érvényesülése, a bizalom jellemzi. Helyi Alternatív Nevelési Pedagógiai Programunk egészét áthatja a fenntarthatóság pedagógiája iránti elkötelezettség.

Folyamatosan felülvizsgáljuk nevelési gyakorlatunkat, a jelent a jövő szempontjából is vizsgáljuk és tervszerű nevelőmunkánkat erre építjük. Nevelési programunk, szakmai felkészültségünk, pedagógiai

elhivatottságunk továbbra is garantálja, hogy a tőlünk iskolába kerülő gyermekek önmagukhoz képest sikeresek. Családok nevelőmunkánk ismeretében keresik és választják óvodánkat.

Továbbképzési rendszerünk, pedagógusaink széleskörű érdeklődése és tanulmányai minőségi nevelést biztosít. Montessori nevelésünk gazdagítja a gyermekek önálló tanulmányaihoz szükséges kompetenciát. Angol nyelvű neveléssel gazdagítjuk a gyerekek tudását. Mindezt olyan, a gyermekek igényeihez igazodó igényes, esztétikus környezetben tesszük, ahol a nyugodt, barátságos légkör önállóságra bátorítja, fogékonyra teszi őket a pozitív hatások befogadására. Helyi nevelési programunk rugalmasságával kellő szabadságot biztosít gyermekeknek, pedagógusnak egyaránt.

ALAPELVEINK

- Az óvodai nevelés a gyermeki személyiség teljes kibontakoztatására, a gyermeki jogok és alapvető szabadságok tiszteletben tartásának megerősítésére irányul, az egyenlő hozzáférés biztosításával.
- A gyermeket, mint fejlődő személyiséget, gondoskodás, különleges védelem illeti meg.
- A gyermekek nevelése elsősorban a család joga, kötelessége, s ebben az óvoda kiegészítő szerepet játszik.

ÓVODAKÉP

Megértő, elfogadó szeretetteljes légkörben élünk, tisztelet, megbecsülés veszi körül óvodásainkat. Magatartásunk, kommunikációnk pozitív modell a gyermek számára. Nagy gondot fordítunk az óvodai nevelő környezetre. Az óvoda egészének szellemisége, pedagógiai tevékenységrendszere, környezeti feltételei egységesen segítik a gyermekeket abban, hogy a környezetbarát életvitel alapvető szokásai tevékenységükben napi szinten megjelenjenek.

Programjainkat, ünnepeinket a környezettudatos magatartás megalapozásának figyelembevételével szervezzük. Gazdag, pedagógiai tevékenységrendszerünk leghatékonyabb eszköze a játék, a személyiség szabad kibontakoztatásában, biztosítja, a gyermekek folyamatos fejlődését. Óvodapedagógusaink befogadó, segítő, támogató attitűdje, dolgozóink gyermekszeretete és tárgyi környezetünk, gyermekeink fejlődésének optimális feltételeit teremti meg, így óvodai nevelésünk közvetetten segíti az iskolai közösségbe történő beilleszkedéshez szükséges gyermeki személyiségvonások fejlődését.

GYEREKKÉP

Óvodai életünk, hagyományaink, szokásaink biztosítják, hogy gyermekeink érdeklődőek, vidámak, szívesen járnak hozzánk, jól érzik magukat óvodánkban. Egyéni adottságaiknak, életkoruknak megfelelően testileg-lelkileg jó ütemben fejlődnek. Óvodáskor végére rendelkeznek mindazokkal a készségekkel, képességekkel, melyek segítségével környezetükben eligazodhatnak és alkalmazkodhatnak az iskolai életmódhoz.

I. NEVELÉSI CÉLOK, FELADATOK

Mindig az egész személyiség fejlesztésére törekszünk. Ezen belül legfontosabb feladat az érzelmi nevelés, elsősorban: a szeretet. A szeretet a kölcsönös érintkezésen belül és a mindennapi élet során alakul ki. A pedagógus segítőtársa a gyermeknek. Elsősorban megfigyel és segít. Mindig akkor és annyit amennyire szükség van. Minden egyes gyermeknek éreznie kell, hogy a pedagógus ott van a háttérben, bármikor hozzá fordulhat segítségért, felvilágosításért, kellékekért. Megvédi játékának, foglalkozásának nyugalmaát. Segít abban is, hogy más gyermektől segítséget kapjon. Az ilyen pedagógust szeretik. A gyerekek megszokják, hogy ne zavarják egymást, segítsenek társaiknak. Megtanulják a problémák békés megoldását, egymás másságának megértését, értékeinek megbecsülését, esetleges gyengeségeik elfogadását, elnézését.

A pedagógus minden egyes gyermek teljesítményét saját előző teljesítményéhez méri és értékeli. Nem az eredmény a fontos, hanem az igyekezet, a tevékenység. Így a gyermekeknek nem lesznek kudarcélményeik és már az óvodások is átveszik pedagógusuk értékelését.

II. FEJLESZTÉSI CÉLOK

Pedagógiánk, az óvodai környezet kialakításával és nevelői magatartásunk minden mozzanatával a gyermeki személyiség egészének fejlesztésére törekszünk.

A Montessori pedagógia célja: nyugodt, békés légkörben, egymással toleráns, segítőkész, tevékeny gyermekek nevelése. A pedagógus magatartásával és a környezettel biztosítja az egészséges életvitelt, a gyerekek szocializációját, képességeik differenciált fejlesztését, érzelmi világuk gazdagítását, a szép iránti vonzalmuk kialakítását. Saját tapasztalatok alapján tegyenek szert minél biztonságosabb alapvető ismeretre, problémamegoldó gondolkodásra. Leljenek örömet az ismeretszerzésben, a kreativitásban, önmaguk fejlesztésében. Ismerjék, szeressék és védjék a természetet. Vegyék észre mindenütt a szépet, tudjanak gyönyörködni a művészeti alkotásokban.

A kölcsönös megértés és szeretet, az interakciók, önmaguk és egymás megismerésének, közös élményeknek eredményeképpen alakítsanak ki harmonikus gyermekközösséget. Legyenek boldog gyerekek!

Ennek a gazdag célkitűzésnek közelítése a születéssel kezdődik, a családban vagy a család mellett a bölcsődében, majd az óvodában folytatódik.

Az óvodában elsődleges feladatok közé tartozik az önállóság fejlesztése. Ezt szorgalmazzuk a mindennapi élet során, ezt segíti közvetlenül a Montessori eszköz használatának a módja. A gyermekek saját tevékenységük által tanulnak, többnyire maguk önállóan javítják ki hibáikat.

A szociális magatartás fejlesztésének érdekében a csoportokban vegyes életkorú gyerekek kerülnek. Minden csoportban minden egyes Montessori eszközből csak egy van, hogy a gyermekek megtanulják egymást kivárni, a másik foglalatosságát tisztelni. Alapszabály, hogy egymást nem szabad zavarni, bántani, nem szabad rombolni. Egymás eredményeinek örülni, segíteni csoportjainkban általános szokássá

kell, hogy váljék. A Montessori pedagógia célja az összetartozás, az egymásra figyelés, az önfegyelem és felelősségtudat fejlesztése.

Minden egyes gyermek külön személyiség. Először a pedagógusnak kell vele jó kapcsolatot kialakítani, egyidejűleg elvezetni azokhoz a kisgyermekekhez, akikkel feltételezhetően szívesen játszik majd együtt. A gyermekek közötti kapcsolatokat ápolni, erősíteni kell. Az egyre több kapcsolat rendszerré szerveződik, a közös munkák, játékok, a közös éneklés, mese hallgatás, séták, az események, élmények, majd emlékek összekötik a csoportot.

A gyerekeket felkészítjük a közösségi életre. A szociális magatartás fontos eleme a másság elfogadására nevelés, a tolerancia fejlesztése a mindennapi életben az ismeretek elsajátításának segítségével. Ehhez kapcsolódik a növények és állatok szeretete, gondozása, védelme: a természet szeretetére nevelés.

Önálló gondolkodásra, döntésre, választásra, önellenőrzésre, összefüggések felfedezésére nevel a játék/munka a Montessori eszközökkel. Mindehhez kapcsolódik a beszéd képesség fejlesztése és az írott nyelv megismerésének lehetősége.

A megfigyelés képességét fejlesztjük a Montessori eszközök alkalmazásával és a mindennapi élet mozzanataiban.

A munka szeretetét fejlesztjük a szép munkaeszközök és az eredmények elismerése által. Ismerjük fel a munka szükségességét és értelmét.

Az esztétikai érzék, a szépség szeretetének fejlesztése valósul meg a környezet szépsége, a mindennapi élet szokásainak kialakítása, a természet szépségeinek észrevételezése, a rajzolás, formázás és egyéb művészeteket megalapozó tevékenységek, az éneklés és zenehallgatás, a szép mozgások elsajátítása, a vers és mesemondás, stb. által.

A tanulás és tudás szeretetét fejlesztjük a szórakoztató, a sikert és örömet hozó fejlesztő eszközök és játékszerek alkalmazásával, a szép könyvek nézegetésével, a gyermekek kérdéseiknek komoly megválaszolásával.

Végül, de nem utolsó sorban minden játékfajta, de különösen a szerepjáték során – mindig az aktuális lehetőségnek megfelelően – segítünk a gyermekek különböző adottságainak kibontakoztatását, lelki higiéniájának elősegítését, érzelmi életének gazdagítását, egész személyiségének fejlesztését.

III. NEVELÉSI KONCEPCIÓ

A Montessori pedagógia alapja, amelyhez hasonlót szinte minden, a maga idején progresszív pedagógia tartalmaz: a gyermekbe vetett bizalom. A gyermekben megvan a cselekvésnek és a világ megismerésének a vágya. Montessori meggyőződése, hogy a gyermek saját tevékenysége, saját tapasztalatai által tanul. Itt nemcsak ismeretszerzésre kell gondolnunk, hanem szociális tanulásra is. Az egészségnevelés során a gyermekek a gyakorlatban sajátítják el az együttélés, az egészséges életmód, a környezet védelmének

a szabályait, a jó szokásokat, a rend szeretetét. Fontos a gyermek függetlenségének biztosítása. Ez csak akkor lehetséges, ha a berendezési tárgyak, nimt például butorok, könyvek, játékok és a Montessori eszközök mindig a gyerekek számára elérhető magasságú polcon, témák szerint csoportosítva, átláthatóan, a megszokott helyükön vannak.

Az óvoda életét áthatja a szépség és a szeretet. Montessori megfogalmazásában a szeretet a kreativitás forrása. Kreativitáson nemcsak valami újnak a létrehozását érti, hanem minden érdeklődéssel, buzgalommal, odafigyeléssel végzett tevékenységet. Ez érvényes a gyermeki munkára, a játéokra, az éneklésre, a mesemondásra és minden egyébre. Ugyanakkor a szépség szeretete fejleszti a személyiséget és motiválja a cselekedeteket.

A gyermek környezetében legyen minden esztétikus, mert a szép tárgyaknak felszólító jellegük van. Megtanulnak a tárgyakkal, a játékszerekkel kíméletesen, óvatosan bánni, megcsodálni a természet minden teremtményét: az égen a repülőket, a napot, a holdat és a csillagokat, a földön a kis bogarakat és a gyenge fűszalat is. Megtanulják észrevenni a sokféle hangot és az erős zörejeket, a bennünket körülvevő világ színárnyalatainak sokféleségét és szépségét.

Általánosan elfogadott nézet, hogy a kisgyermek legfontosabb tevékenysége a játék. Ugyanakkor azt is tudjuk, hogy a gyermekek nagyon örülnek, ha valamit megtanulnak vagy „igazi” munkát végezhetnek, „dolgozhatnak.” Több tevékenység megtanulásának örömét az okozza, hogy ezzel tudják biztosítani függetlenségüket a felnőttől. Az önállóan elvégzett munkálatok, tevékenységek fejlesztik önállóságukat, feladat- és kötelességtudatukat, kitartásukat, állhatatosságukat.

Az ismeretszerzés is örömet szerez. Ezt bizonyítja a kis gyermekek kérdező korszaka. Ki akarják próbálni az eszközök használatát és a sikeres használat örömet okoz. Örülnek, ha megismernek egy új dalt, ha megtanulnak festeni vagy mintázni, bukfencezni vagy magasat ugrani. Szeretnek mesét hallgatni, ugyanazt a mesét újra és újra meghallgatni. Örülnek, ha maguk is el tudják mondani, el tudják játszani vagy új mesét tudnak kitalálni.

A tudás forrása nem a pedagógus, hanem a gyermek tevékenysége során szerzett tapasztalat. Sok szeretettel olyan környezetet alakítunk ki a gyermek körül, amelynek felszereltsége biztosítja a gyermek örömteli játékát, fejlesztését, ismeretszerzését szabadon választott játékos tevékenység által.

Montessori figyelembe véve a kisgyermek érdeklődését, felfedezési vágyát olyan eszközöket dolgozott ki számukra, amelyek könnyebbé teszik a dolgok tulajdonságainak megismerését. Az eszközökkel folytatott manipulálás egyidejűleg biztosítja minden egyes gyermek számára a felfedezés örömét, a gondolkodási műveletek gyakorlását, eljutását a problémák gyakorlati megoldásától az elvont összefüggések megértéséig. Előkészíti a kezét a finom motorika fejlesztésével az írásra.

Az óvodásoknak nemcsak játékra van igényük, hanem sok egyéb foglalatosságra is. Ugyanakkor játék közben, játék által is tanulnak, dolgoznak, problémákat oldanak meg, magatartásformákat, felnőtt szerepeket gyakorolnak, megtanulnak irányítani, egymáshoz alkalmazkodni, fejlődik beszéd képesség-

gük, figyelmük, emlékezetük, képzeletük, stb. Valójában a kis gyermekek életében a játék, a munka és a tanulás nem egymástól különálló folyamatok vagy tevékenységek. Játék által is tanulnak, munka közben is játszanak, sőt a munkát és a tanulást is játékként élik meg.

Montessori által kifejlesztett eszközök a fejlesztő játéokra jellemző ismérvekkel rendelkeznek, az azokkal folytatott manipulációt Montessori sajátosan munkának nevezi, holott tapasztalataink szerint az óvodások többnyire játékként élik meg.

A pedagógus feladata, hogy figyeljen, segítsen játékban, munkában, tanulásban egyaránt. Törekedjen a gyermek adottságainak kibontakoztatására.

A megfigyelés állandó készenlétet jelent, amely által minden egyes gyermek folyamatosan megtapasztalja a pedagógus szeretetét, figyelmét és amelynek segítségével a pedagógus pedig megismeri a gyermek hajlamait, kialakítja közvetlen pedagógiai feladatait. A pedagógusnak törekednie kell, hogy a különböző egyéniségekkel egymástól eltérő módon tudjon bánni. Minden gyermekhez saját karakteréhez, tulajdonságához alkalmazkodva forduljon.

IV. MONTESSORI ALAPELVEK

Óvodánkban a nevelés meghatározói a Montessori alapelvek, melyek a következők:

Az abszorbeáló lélek, mint jellegzetes kifejezés azt jelenti, hogy a gyermek pszichikai felépítése különbözik a felnőttétől. Míg a felnőtt emlékezetébe vési az ismereteket, a gyermek magába szívja. Ez a gyermek első hat évére jellemző tudatállapot, amikor az őket körülvevő világ információit tudattalanul szívják magukba.

A fogékony fázisok elve szerint, a gyermek bizonyos ingerek befogadására, ismeretek elsajátítására fejlettségének egy adott szakaszában intenzívebben képes. Ez az érzékenység egyénekenként különböző időpontban jelentkezik. A szakaszoknak megfelelően a gyermeket érdeklődése, akarata viszi előre a megismerési folyamatban.

Minden a személyiségközpontúságot, az egyéni megfigyelés és tanulás fontosságát hangsúlyozza. A gyermekeknek akkor kell nyújtani a fejlődés lehetőségét, ha valaminek a befogadására, elsajátítására különösen fogékonyak. Ha ezt nem vesszük figyelembe, később nehezen pótolható, vagy pótolhatatlan kimaradások képződhetnek.

A gyermek immanens (belső) fejlődési terve értelmében az óvónőnek tudnia kell, hogy a gyermekben megvannak azok a tulajdonságok, melyeket ki akar bontani. Fontos, hogy ezt ő maga is akarja, mely a felnőtt részéről nagyfokú tiszteletet igényel.

A gyermekek szabadsága azt jelenti, hogy a rászabott környezetben szabadon nyilatkozhat meg mindaddig, míg magatartása nem sérti a közösség érdekét, melybe tartozik. Az óvónőnek törekednie kell a kényszer, a stresszhatás elkerülésére, a gyermek érdeklődését, önkéntességét, akaratát tiszteletben kell tartania. A tanulás szervezésénél olyan keretet választunk, mely a lehetőségekhez képest leginkább biztosítja a gyermek szabadságát, előrehaladását a megismerésben. A szabadság az alkotókészség kibontakozásának feltétele, de nem szabadosság.

A figyelem intenzív koncentrációja a tevékenység közben elért elmélyülést jelenti. Amennyiben a gyermek érzékeny bizonyos fajta ismeret befogadására, és ahhoz megtalálja környezetében a problémát jelentő helyzetet, feladatot, eszközt, elmélyülten járja végig a megismerés útját. Szinte magába szívja a tapasztalatokat, ismereteket, képességei, készségei magasabb szintre emelkednek.

Az előkészített környezet a Montessori pedagógia indirekt megközelítési módját hangsúlyozza. A környezetben nyílt polcokon azok a Montessori eszközök kapnak helyet, melyek közül a gyermek szabadon választhat. Minden a megfelelő helyen áll, ez segíti a gyermeket abban, hogy cselekedetei rendezettek legyenek. Az eszközöket mindig a helyére kell visszatenni. A rend nem egy külső személy által fenntartott állapot, hanem a belső rendet kialakító környezeti hatás. Fontos elv, hogy a környezet ne legyen zavaró, zaklatott, legyen könnyű a tájékozódás, a rend fenntartása.

A Montessori eszközök mindegyike egy megoldandó problémát tartalmaz, egyúttal magába foglalja a hibalehetőség ellenőrzését is. Az eszközök egymásra épülnek, használatukkal a gyermek rengeteg értékes tapasztalatot szerez. Különböző területek eszközszerét fejlesztette ki Montessori, melyek a következők:

- mindennapi élet gyakorlatainak eszközei,
- érzékelést fejlesztő eszközök,
- a matematika eszközszerete,
- a kozmikus nevelés eszközei és
- az anyanyelvi eszközök.

Az eszközök bemutatása a 3 lépcsőfokú lecke alapján történik, mely a gondolkodás különböző síkjait hozza működésbe. A három fokozatú lecke, Montessori speciális módszere:

1. A nevelő létrehozza a kapcsolatot a tárgy és neve között. (a nevelő megmutat, megnevez pl. ez a legkisebb, ez a legnagyobb).
2. A megjegyzés – rögzítés fázisa (minden gyermeknél különböző időtartamot vesz igénybe). A pedagógus megbízásokat ad a fogalom rögzítésére, cselekedtetni a gyermeket. Az ismétlésnél az óvónő biztosítja az érdeklődés fenntartását, sokrétűségét. A felismerés a gyermek által történik

3. A tárgy és a neve közötti kapcsolat rögzítésének visszakérdezése. A gyermek passzív szókinccse aktívvá válik. Így most már a tárgyat és a nevét is birtokolja. Ez a második lépcsőfok kontrollja. (pl. amikor megneveztetni tárgyat: – Ez melyik?)

A folyamat közben a gyermek valamelyik fázisnál elakad, vissza kell menni az előzőre, és annak ismétlésével juttatni el a biztos tudásig. Ezután léphetünk csak tovább. A Montessori alapelvek és eszközök ma is érvényesek, időtállóak.

V. AZ ELŐKÉSZÍTETT KÖRNYEZET

Montessori nevelésében rendkívül fontos szerepe van a környezetnek. A berendezés elveivel szembenően egyet értünk, de mivel túlléptünk elképzeléseinkre, nemcsak a Montessori fejlesztő eszközök számára, hanem minden egyéb játékhoz is biztosítunk helyet és játékszereket.

Az eszközök és játékok a gyermekek számára elérhető helyen vannak. A csoportszoba világos, tágas. A bútorzat és a berendezési tárgyak színben, stílusban, hangulatban derűs benyomást keltenek. A csoportszobát növényekkel és akváriummal gazdagítjuk.

Maria Montessori alapvetőnek tartja a rendet. Minden eszköznek állandó helye van. A Montessori eszközöket nyitott polcokra helyezzük. Biztosítunk szabad területet is, ahová a gyermekek kis szőnyegeiket letehetik, ha a földön akarnak játszani. (Ezeket összegöngyölve az eszközökhöz közeli tartókban tároljuk.) Ugyancsak nyitott polcon tartjuk egyéb fejlesztő játékszereinket; a rajzoláshoz, festéshez, mintázáshoz, szükséges eszközöket. A teremben vannak az építőjátékok, konstrukciós játékok, kisebb közlekedési eszközök, autók stb. és társasjátékok előttük szabad területtel, ahol ezekkel játszhatnak. A polcokkal leválasztott kisebb kuckókba visszavonulhatnak a gyermekek, ha hangulatuk, játékuk úgy kívánja. Van babasarok (babaszoba és konyha) „igazi” kis háztartási eszközökkel, folyóvízzel, porcelánedényekkel, rozsdamentes főzőedényekkel. A babaszobában szép babák, játékállatok vannak. Elmaradhatatlan a kincsesláda, melyből mindenféle kelléket bármikor elő lehet varázsolni és játékaikban kreatívan felhasználni.

Hangulatos, szépen dekorált olvasó-sarokban alacsony polcra helyezzük a könyveket előtte kis szőnyeggel, egy-két kis székkal vagy kis fotellel, kis asztallal, párnákkal és matraccal, ahol a gyermekek tetszés szerint elővehetik és nézegethetnek könyveket.

A gyermekek étkezéséhez szükséges tányérokat, poharakat evőeszközöket is a csoportszobában, zárt szekrényben, de ugyancsak a gyermekek számára elérhető helyen tartjuk. Így ezeket terítésnél a gyermekek elő tudják venni. Montessorival egyetértve fontosnak tartjuk, hogy az étkezéshez használt edények törékenyek és szépek legyenek. Ez motiválja a gyermekeket, hogy megtanuljanak azokkal óvatosan, finoman bánni. Ez is nevelési eszköz, része pedagógiai szemléletünknek.

A falra helyezzünk nagy számjegyű órát. Ez mutatja mindenkor a pontos időt. A gyermekek nevét írjuk az öltözőszekrényükre fényképükkel ellátva és nevük kiírásával ismerik fel a saját eszközeiket. Biztosítsunk megfelelő helyet ahová a gyermekek munkáit esztétikusan kifüggeszthetjük, kihelyezhetjük. Néhány szép kép: fotó, művészi reprodukció díszíti a falakat az aktuális évszaknak megfelelően. A gyermekek által beállítható naptár és időjárás-tábla szintén a falakat díszíti. Minden gyermeknek elérhető helyen van dossziéja vagy saját fiókja, – névvel ellátva – amelyekbe rajzaikat, egyéb alkotásaikat és kincseiket helyezhetik.

VI. SZEMÉLYI FELTÉTELEK

A kéttannyelvű óvodánkban csoportként két óvodapedagógus, közülük egy angol nyelvű emellett egy dajka is dolgozik. Sajátos követelmény, hogy a program bevezetésének időpontjában legalább az egyik óvónőnek Montessori pedagógiai alaptanfolyam elvégzését igazoló tanúsítvánnyal vagy más Montessori végzettség igazolásával kell rendelkeznie.

Az óvónők magatartásának meg kell felelni a Montessori pedagógia elvárásainak : (a pedagógusnak) „...új művészetet kell megtanulnia, azt, hogy a gyermek segítő társa és vezetője legyen, és elvezesse őt azokhoz az eszközökhöz, amelyekre akkori fejlődése fokán szüksége van.”

Sajátos gondolkodású és érzékenységű önazonos emberek. Azzal a képességgel rendelkeznek, hogy tervezett feladataikat, elképzeléseiket a élő pedagógiai helyzetekben képesek rugalmasan módosítani. a parancsoló, irányító ismereteket közlő pedagógus helyett nálunk a segítő, támogató, tájékoztató, lehetőségeket felkínáló óvónéni jelenik meg, aki nem a gyerekek fölött áll, hanem mellettük. Az óvodapedagógus minden gyerekkel külön foglalkozik, figyelembe véve képességeiket és egyéniségüket, segít nekik a saját útjukon, saját tempójukban fejlődni. Ápolja tehetségüket és érdeklődési körüknek megfelelő információkkal látja el őket.

A gyermeket szerető óvónőink feladata a gyermekek megfigyelése, ennek alapján a gyermekek mély felismerje, hogy a fejlődésük melyik szakaszában tartanak, mert csak így tudja megfelelő feladatokkal és eszközökkel segíteni további fejlődését. Minden gyermekben meg kell látnia a jót, a fejlődés lehetőségét. Figyelembe vesszük a gyermekek sajátosságait, különböző adottságaikat, és a szociális hátteret. Mindenkor fel kell ismernie a segítségnyújtás megfelelő idejét és mértékét, a fejlesztés módját, feladatait. Érzelmi biztonságot kell nyújtania minden egyes gyermek számára. Tisztelnie kell a gyermekben az embert és egymás tiszteletére kell nevelni őket. Külseje legyen mindig csinos, vonzó, esztétikus. A pedagógus szeresse a tisztaságot, rendet és ezt tegye is meg környezetében. Szava halk. Beszéde helyes és kedves, de nem kedveskedő. A pedagógus legyen segítő, támogató, tájékoztató, aki nem a gyerekek fölött áll, hanem mellettük. A munkatársakkal, a szülőkkel és a hivatalos szervekkel is jó viszony kialakítására kell törekednie. Fontosnak tartjuk még a szülő és pedagógus napi, közvetlen kapcsolatát, mert a sikeres nevelés csak közös összefogással valósítható meg. Együttműködő, összetartó csoportban sikeresebb a közös munka.

Pedagógusaink mellett, hogy a gyermekekkel dolgoznak, a mindennapi előkészületekkel is foglalkoznak. Montessori óvodaként elvárjuk pedagógusainktól, hogy önállóan is készítsenek eszközöket. Az eszközök tulajdonságait a későbbiekben részletezzük.

A Montessori tanfolyamot végzett óvónő feladata, hogy munkatársát és a vele egy csoportban dolgozó dajkát – ha szükséges – megismertesse a Montessori pedagógia alapelveivel és megtanítsa azok alkalmazására munkájukban. Különösen kiemelendő a kis gyermekkorú sajátosságok, mint pl. a mozgásigény elfogadtatása, a toleráns magatartás, szeretetteljes bánásmód a legkülönbözőbb gyermekekkel. Meg kell tanulniuk a türelmes viselkedést minden gyermekkel, a segítséggel kapcsolatos elvárásokat. Meg kell követelni a helyes és szép beszédet, stílus, nyelvhelyesség és hangsúly szempontjából egyaránt. Meg kell értetni, hogy a kisgyermkekkel foglalkozó személy magatartása modellértékű, hogy minden egyes mozdulat és hangsúly simogathat és bánthat. Ennek tudatában kell mindenkinek viselkedni.

VII. SZERVEZETI ÉS IDŐ-KERETEK

A csoportokba vegyes életkorú gyermekek alkotnak egy közösséget. Ez a szervezeti forma elősegíti a fiatalabbak és idősebbek közötti együttműködést, fejleszti a gyermekek szociális képességeit. Fontos, hogy a gyerekek megtanuljanak önálló döntéseket hozni, segítséget adni és elfogadni, természetesen mindezt az életkori sajátosságaikat figyelembe véve. A nagyok segítenek a kicsiknek, a kicsik pedig megtanulják ezt a segítséget elfogadni. Sokkal több interakcióra, szociális kapcsolatra, kommunikációra nyújt lehetőséget a vegyes korcsoport, mint az azonos korú gyermekek csoportja. Fejleszti a segítőkészséget, a beszédfejlődést. Mivel minden gyermek másképp fejlődik, nem tűnik fel, ha valamelyik lemarad, nem okoz kudarcélményt és versenyeket. Azokat a gyermekeket pedig, akik valamilyen területen korukat meghaladó ütemben fejlődnek, előrehaladásukban segíthetjük, nincs gátja, felső határa fejlődésüknek.

Különösen nagy szerepe van a vegyes csoport előnyeinek a hátrányos szociális környezetből jövő gyermekek felzárkóztatásánál, más kulturális körülmények között élő gyermekeknél, és sérülteknél is. A gyermekek életrendjében dominál a játék és a szabad tevékenység, ebbe épülnek be a mindennapi élet munkamozzanatai.

A reggelizés tarthatjuk folyamatosan vagy csoportosan, a helyi lehetőségektől függően. Érkezéstől 9-ig szabadon választott tevékenység illetve játék folyik. Ezután tudáskör következik, amiben új ismereteket közlünk számukra, ezt minden esetben csendjátékkal zárjuk. A mindennapi testnevelést a tervezett időpontban tarthatjuk meg. Arra törekszünk, hogy a gyermekek tartózkodjanak minél hosszabb ideig a szabadban.

Az ebéd és pihenés idejét a helyi körülményeknek megfelelően szervezzük. Délután ismét játék, mese, szabadon választott tevékenység következik. Ha az időjárás lehetővé teszi, akkor az is szabadban történjen.

VIII. TERVEZÉS

Évszakokra tervezünk. Három hónapos átfogó kerettervet készítünk. Ebben követjük a természet változásait, beiktatjuk az ismerkedést a társadalmi környezet egyes helyeivel, mozzanataival; a néphagyományokat, ünnepeket. Az éves tervet követve készítünk terveket. Ezen belül tervezzük meg a Montessori eszközök bemutatását. Ez nehézségi sorrendben történik, de gyermekenként vagy kisebb gyermekcsoportonként értendő. Mindig figyelembe kell venni a különböző gyermekek tevékenységét, érdeklődését, fejlettségi szintjét. Így ugyanazt az eszközt többször is betervezhetjük, ha azt szükségesnek ítéljük meg. Gyakran előfordul, hogy a gyermekek egymástól tanulják meg egy-egy eszközzel folytatható tevékenységet, akkor annak bemutatása elmaradhat. Tervünket rugalmasan kezeljük és mindig a helyzetnek megfelelően módosítjuk. A szabadidős tevékenység idejét tervezzük be és a mikrocsoportos és az egyéni fejlesztő foglalkozásokat is.

Szervezett foglalkozást tervezünk testnevelésből heti egy alkalomra meghatározott napra és időpontra. Vegyes korcsoportban a gyermekek különböző fejlettségének figyelembe vételével megszathatjuk a csoportot, de foglalkoztathatjuk őket együtt is. Ének anyagot is globálisan tervezzünk és alkalomszerűen minden nap énekelünk, zenélünk, de heti egy alkalommal meghatározott időpontra tervezünk ének foglalkozást. Ez tartalmazza a zenei feladatokat.

A csendjátékot minden nap megtartjuk.

A heti rendbe be kell iktatnunk az egyes gyermekek vagy kisebb csoportok számára az óvoda saját programjában szereplő speciális foglalkozásokat is. (logopédia, úszás, nyelvtanulás stb.)

Külön fejezetet képezzen tervünkben a családdal, a bölcsődével, iskolával és a különböző intézményekkel, szervezetekkel tartandó kapcsolatok mozzanatai. A csoportok óvodapedagógusai éves tervet készítenek pedagógiai munkájukról. Ezek a tervek az évszakok köré épülnek. A terveket a pedagógusok heti bontásban rögzítik.

Általános napirend:

<i>Tevékenységek</i>	<i>idő percben</i>
érkezés	
szabadon választott játék	180
testnevelés	10
tudáskör	5–30
szabadon választott játék, tevékenység (az udvaron jó idő esetén)	90
ebédelés	60
pihenés	120
szabadon választott játék	120
haza bocsájtás	

IX. A TARTALOM

1. ESZKÖZÖK

Az Óvodánkban a hagyományos játékok mellett megtalálhatóak a Montessori eszközök. Ezeket az eszközöket Mária Montessori több éven át fejlesztette. Ezek az eszközök speciális tulajdonságokkal bírnak.

1. *A hibák ellenőrzése* – A legtöbb eszköz úgy van kitalálva, hogy a gyermek az eszköz segítségével önmagát ellenőrizheti, észreveheti, ha hibázott. Miközben az eszközzel játszik rájön a jó megoldásra. Saját maga egyedül meg tudja oldani a problémát felnőtt segítsége nélkül, ezáltal fejlődik az önbizalma és az önállósága.
2. *A tulajdonságok elkülönítése* – Minden egyes Montessori eszköz úgy van kitalálva, hogy egy tulajdonságot hangsúlyoznak. Például az az eszköz, amelynek segítségével a gyermek a színeket tanulja formájukban, alakjukban, súlyukban teljesen egyformák, csak a színeikben különböznek, ezáltal a gyermek csak arra az egy, elkülönített tulajdonságra figyel.
3. *Korlátok* – A csoportszobában ne legyen zsúfolt, tele eszközökkel, mert az csak zavarja a gyermeket és rendetlenséget okoz. Minden Montessori eszközből csoportonként csak egy van, hogy a gyerek megtanuljon várni a társaira vagy másik eszközt választani és megtanulja értékelni az eszközt.
4. *Felépítettség* – A Montessori eszközök a gyermekek fejlődését szolgálják. A gyermek fejlődéséhez fokozatosság szükséges, ezért az eszközök egymásra épülnek, emellett egy eszköz önmagában is alkalmas különböző, eltérő nehézségű feladatokra.
5. *Esztétika* – Minden Montessori eszköz és minden a gyermekek környezetében úgy van kialakítva, hogy szép, izléses és hívogató legyen, mint a virágos rét a méhecskéknek.

Az Óvodánkban nem csak a Montessori eszközöknek is kell megfelelniük ezeknek a követelményeknek, hanem az építőjátékoknak, gyermek bútoroknak, tisztálkodási eszközöknek és az óvodapedagógus által készített eszközöknek is.

2. GONDOZÁS, EGÉSZSÉGNEVELÉS, KÖRNYEZETI NEVELÉS

FELKÉSZÍTÉS A MINDENNAPI ÉLET FELADATAIRA

A gondozási feladatoknál az óvónőknek különösen fontos figyelembe venni a gyermek egyéni helyzetét, szükségletét, életkori sajátosságait, otthoni szokásait, stb. Nemcsak jól kell ismernie ehhez a gyermeket, hanem meg kell teremteni gondozás közben is a szoros kapcsolatot, a testi kontaktus örömét, a testközelség pozitív élményét.

A beszoktatáshoz és a beilleszkedéshez az óvoda minden dolgozójának optimális segítséget kell nyújtani. Sok esetben a vegyes életkorból adódóan ezt a folyamatot a gyermekek is tudják gyorsítani, pl. a ki-

sebbeket segítik a nagyok. A szülők a gyermek beszoktatásakor jelen lehetnek, de ez a gyermek érdekeit figyelembe véve a pedagógussal egyeztetve történik.

A csoportban kialakított nyugodt, derűs légkör, a kiegyensúlyozott élettempó és életritmus elősegíti az önmagukkal kapcsolatos gondozási feladatok önálló végrehajtását. Ehhez kapcsolódik a tisztaság igényének kialakítása.

Gondozáson belül különösen fontos az óvónő és dajka szeretetteljes, mintát nyújtó magatartása. Hajának elsimításában vagy egy kabát felsegítésében is a gondoskodás és szeretet megnyilvánulását kell éreztetnie minden gyermeknek.

Az egészségnevelés áthatja az óvodai élet valamennyi mozzanatát. Figyelembe véve a gyermekek mozgásigényét, lehetővé tesszük, hogy óvodásaink a különböző tevékenységeket a számukra legkellő-mesebb testhelyzetben végezzék. Pl. rajzolhatnak, rakosgathatnak, könyveket nézegethetnek guggolva, fekvve stb. Nem kell sokáig egy helyben vagy szótlannul lenniük, bármikor helyet változtathatnak, beszélgethetnek. Naponta akár többször is táncolunk és tornázunk.

Megszoktatjuk az óvodásokat halkán de nem suttogva beszélni, a bútorokat vagy egyéb tárgyakat minél kisebb zajjal helyükről elmozdítani, ez által is fejlődik mozgásuk. Ezzel elérjük, hogy ne terhelje a gyermekeket felesleges zajártalom. Az óvoda dolgozói is mindig halkán szóljanak mindenkire és tartsák be az intimitás szabályait.

Megszoktatjuk a gyermekeket, hogy ha a kezük piszkos lesz, maguktól menjenek kezét mosni, valamint minden wc-használat után és étkezés előtt. A gondozás folyamán nagyon fontos Montessori önállóságra neveléssel kapcsolatos elveinek követése, a segítségnyújtás megfelelő időpontja és mértéke. Észrevesszük a gyermekek legkisebb fejlődését, sikerét ezen a téren is, és vele együtt örülünk.

A mindennapi élet, így az egészségnevelés során is be kell tartanunk Montessori bemutatásra vonatkozó elveit: pl. a kézmosást, a kabát begombolását nagyon kidolgozott szép mozdulatokkal mutathatjuk be, sok felesleges magyarázat nélkül. Ha egy gyermek valamit nem jól csinál, nem marasztaljuk el, hanem az ügyetlenül végzett műveletet újra bemutatjuk türelmesen és pozitívan.

Montessori sajátos eszközöket dolgozott ki az öltözködés mozzanatainak játékos elsajátítására: a gombolás, fűzés, kötés, stb. gyakorlását lehetővé tevő keretek. Ezekkel játékosan ügyesítik kezüket és tanulnak meg önállóan öltözködni.

Megszoktatjuk a gyermekeket, hogy az étkezés előtti kézmosás előtt tükör előtt saját fésűjükkel fésülködjenek meg és ellenőrizzék, hogy rendben van-e ruházatuk.

Az egészséges életmódra nevelésnek fontos része a helyes és kulturált étkezés. Biztosítjuk a tányérváltást, a megfelelő evőeszközöket, szalvétát, az ízléses terítést. A helyi szokásoktól és lehetőségektől függően alkalmazzuk az önkiszolgálást. Az étkezések akár folyamatosan történnek, akár csoportosan, az óvónőnek mindig figyelnie kell minden egyes gyermek fogyasztását. Figyeljük a gyermekek különböző adottságait, ízlését, adott állapotát. A gyermekek egyszerre kevés ételt szedjenek tányérjukra, ha ezt elfogyasztotta, újból szedhetnek. Nem kell minden gyermeknek ugyanannyit enni. Sose kényszerítjük a gyermekeket valaminek az elfogyasztására, ha azt soknak találják vagy nem ízlik nekik. A gyermekek

az óvodában bármikor ihatnak vizet. Az étkezés esztétikája és hangulata, az óvónő példamutatása növeli az evés élvezetét. Törekedjünk a gyerekek vitamindús, kellő fehérjét tartalmazó, zsírszegény étkeztetésére. Ebéd után minden gyermek a saját poharát, fogkefét, fogkrémjét használva tisztítja meg fogait.

Az óvodás gyermekek alvásigénye nagyon különböző. Ha szükséges, tegyük lehetővé, hogy a korán óvodába érkező gyermekek lepihenhessenek. Ebéd után közösen lepihennek, mesét, zenét, altatódalt hallgatnak. Az a gyerek aki ennyi idő nem aludt el és szeretné elhagyni a pihenőhelyet átmehet és csendesen tevékenykedhet a szoba másik részében.

Az évszaknak és időjárásnak megfelelően a gyermekek minél több időt töltsenek a szabad levegőn. Figyelünk arra, hogy az időjárásnak megfelelően legyenek öltözve és öltözetük a szabad mozgásban ne akadályozza őket. Gondoskodunk arról, hogy óvodásaink a szabadban minél többet mozogjanak és idejüket egészséges játékkal vagy egyéb hasznos tevékenységgel töltsék.

Biztosítjuk a mindennapos testnevelést és egyszer hetente a testnevelés foglalkozás megtartását. Ezek mellett tánc és a zenei foglalkozásokat is tartunk.

Figyelemmel kísérjük a gyermekeknek minden apró megnyilvánulását, a betegség legkisebb jelére is felfigyelünk és megtesszük a megfelelő intézkedéseket. A beteg gyermekeknek külön helyiséget biztosítunk, ahol lepihenhetnek. Ebben a helyiségben külön wc és mosdó található.

A Montessori óvodákban az az elv érvényesül, hogy a gyermekek minél több teendőt önállóan végezzenek el. Vonatkozik ez az öltözködésre, környezetük rendben és tisztán tartására, étkezésükre. Több feladat van, amelyet a mindennapi élet során nehéz elsajátítani, ezért Montessori olyan eszközöket dolgozott ki, amelyekkel a gyermekek vidáman, játszva megszerezhetik ezeket a képességeket.

Sokan úgy gondolják, hogy az a helyes és természetes, ha az öltözködés mozzanatait öltözködés közben tanulják meg a gyermekek. A valóság az, hogy a felnőttek nem tudják kivárni, míg a kisgyermekek cipőjüket befűzik, vagy kabátjukat begombolják. A gyermekeknek mindez problémát jelent, gyakorlásuk a probléma megoldásával egyidejűleg jó játékot is.

A gyakorlást segítik a keretek. Egy fakeret szélére textilanyagot szegeznek, amely középen ketté van vágva, és különbözőképpen kell a két részt egymáshoz illeszteni. Vannak gombokkal, kapcsokkal, cipzárral, szalaggal, szíjakkal, cipőfűzővel ellátott keretek. A pedagógus elővesz egy keretet, és nagyon nyugodt, pontos mozdulatokkal mutatja be a gyermekeknek az összeillesztés módját: a gombolást, masnikötést, stb. A nyugodt mozdulatok mellett fontos, hogy a pedagógus a lehető legkevesebb szóval mutassa be a mozdulatokat, így a gyermek jobban tud figyelni a lényegre.

Bármikor elővehetik a gyermekek a kereteket is és játszhatnak velük. Ez a foglalatosság nagy koncentrációt kíván és komoly sikerélményt jelent, ha már jól tudják csinálni. Szívesen veszik elő újra és újra, elmélyedten és derűsen foglalkoznak velük.

Az önállóságra nevelés eszközei a vízöntögetős játékok is. A gyermekek nagyon szeretnek „vizezni”, öntögetni. A Montessori óvodákban kis tálcákon különböző összeállításban biztosítjuk számukra az öntögetést. Ez a tevékenység is nagy koncentrációt kíván meg a gyermekektől, fejleszti kézügyességüket, és sikeres teljesítése öröm számukra. Egyidejűleg tapasztalatokat szereznek a folyadékok tulajdonságairól, a térfogatuk és alakzatuk változásairól. Mindig teszünk kis szivacsot is a tálcára, hogy ha a víz melléfolyna, vagy lecseppegne, maguk tudják azt felitatni.

Kisgyermeknek nemcsak a vízöntögetés, hanem más anyagok öntögetése (pl.: homok, bab, rizs, stb.) vagy valamilyen eszközzel, szerszámmal az anyag átvitele egyik edényből a másikba is sajátos problémát jelent. A kanalazás, a csipesz használata sem könnyű. Figyelmet, ügyességet igényel ez a tevékenység. Gyakran előfordul, hogy egymás mellett két gyerek öntöget, majd kicserélik egymással eszközeiket és úgy játszanak tovább. A mindennapi élet tevékenységeinek gyakorlása pontosságra, figyelemre, koncentrációra, rendszeretetre nevel, ügyesíti a kezüket abban a korban, amikor még nagyon hajlékony, plasztikus. Megtanulnak ezek alatt is odafigyelni egymásra, kivárni egymást.

3. A JÁTÉK

Véleményünk szerint a Montessori eszközök fejlesztő játékeszközök, a velük folytatott tevékenység a mi fogalmaink szerint játék. Mivel minden egyes Montessori eszköznek meghatározott fejlesztési célja van, azokat a megfelelő tevékenységi terület kapcsán ismertetjük.

Továbbiakban a gyakorló-, konstrukciós-, társas-, szimbolikus- és főként a szerepjátékkal foglalkozunk. Minden játék fontos, mert hozzájárul a gyermek lelki egyensúlyának, harmóniájának megteremtéséhez. Megfelelő helyet, időt, nyugodt légkört és játékeszközöket biztosítunk minden játéktevékenység számára. Az óvónő ismeri minden játékfajta fejlesztő értékét.

A gyakorló játékok

A hang és beszéd játékos utánzása, gyakorlása a kis gyermeknek örömet szerez. A beszédképesség kialakulásának vagy megerősítésének kezdete, semmiképpen sem szabad leállítani. Jó játék, ha halandzsára, halandzsával válaszolunk. Nem szabad a halandzsánknak úgy tűnni, mintha ki akarnánk csúfolni a gyermeket, hanem azt kell éreznie, hogy vele akarunk játszani, szeretettel folytatni vele játékát és az számunkra is humoros játék és öröm. A csúfolás, a gúny bűn a pedagógiában, a humor az egyik legnagyobb érték.

Továbbfejleszthetjük a halandzsát egy-egy ki nem mondott szabály alkalmazásával, pl. mindig hasonló magánhangzók vagy mássalhangzók ritmikus ismétlésével. Ilyen játékokkal előkészíthetjük a helyes ejtést és artikulációt, észrevehetjük a korai beszédhibákat.

A mozgásos gyakorló játékok különösen fontosak a kisgyermek számára. Fel kell ismernünk az

ugrálás, az ide-oda szaladgálás örömét és értékét. Meg kell oldani, hogy ezzel egymást ne zavarják. Helyet kell biztosítani egy-két olyan tornaeszköznek, amelyeken mozgásigényüket kielégíthetik. Bevezethetünk itt is – alkalmanként minden kényszer nélkül – valamilyen szabályt. Pl. oda állítunk egy asztalt vagy két széket és azt javasoljuk, hogy azokat szaladgálják körül, vagy azok alatt bújjanak át, stb. Esetleg felrajzolhatunk a földre (szabadban a homokba) valamilyen zárt görbét és javasoljuk hogy azon fussanak, másszanak, kússzanak „kutyázzanak” stb. A bizonytalan, gátlásos mozgású gyermekeket néha megbiztathatjuk, hogy a mozgásos játékot játszó gyermekekhez csatlakozzanak.

Manipulációs gyakorló játék, amikor a kisgyermek különösebb tartalmi motiváció nélkül ismételt egy mozdulatot, tologat egy kis tárgyat. Ezekkel a manipulációkkal is ügyesednek, többnyire megjelenik bennük valamiféle érzelm vagy szerep csírája, egyes esetekben a tárgyak tulajdonságának explorálása is. Figyelemmel kell kísérnünk, indokolt esetben továbbfejlesztünk külső motivációval.

A gyermekek manipulációs késztetését veszi figyelembe Montessori több eszköznek, különösen az érzékelést fejlesztő eszközök kidolgozásánál. Jóllehet az egyes eszközökkel különböző képességeket fejlesztünk, szinte mindegyikkel manipulálni kell és a manipulációs tevékenység kedvelése is hozzájárul, hogy a gyermekek többször egymásután is szívesen játszanak velük. Így állandóan fejlesztik annak a három ujjnak az ügyességét is, amelyekkel majd írni fognak. Pl. három ujjal fogják meg a kis hengereket, a szintáblákat, az érzékelést fejlesztő dobozokat, stb.

(A kényszeresen ismételt mozgás autisztikus magatartásnak is lehet a jele. Ha ilyet észlelünk, helyes szakemberhez fordulnunk, mert minél előbb ismerik fel a bajt, annál inkább lehet segíteni a gyermekben.)

A konstrukciós játék

Fejleszti a gyermekek kreativitását, fantáziáját, kombinációs képességét. Amennyiben több gyermek játszik együtt, alkalmazkodó képességüket is. Mindez indokolja, hogy minél több konstrukciós játékra alkalmas játékeszközről, illetve anyagról gondoskodjunk. Konstrukciós játékot lehet folytatni építőelemekkel, legóval stb., de még izgalmasabb lehetőségeket nyújtanak a fantáziának és kreativitásnak: falapok, dobozok, színes papír, faág, hánacs, nád stb.

A konstrukciós játék folyamán is alapvetően Montessori pedagógiai elveinek kell érvényesülni az óvónő magatartásában: állandó elmélyült megfigyelés és segítségnyújtás a megfelelő időben és mértékben. Ehhez még hozzátehetjük, hogy alkalmanként – a játék gazdagításának érdekében – lehet újabb kiegészítő anyagokat felkínálni, vagy egy-egy ötletet adni, javaslatot tenni. Vigyáznunk kell azonban, hogy a gyermekek elképzeléseit ne akarjuk befolyásolni. Ha nagy igyekvéssel „dolgoznak” egy konstrukción, örülünk velük a megszületett alkotásnak.

Időnként – valamilyen ünnepre készülve, vagy egy közös élmény után – az óvónő is kezdeményezheti nagyobb alkotás létrehozását. Ezt a tevékenységét a gyermekeknek egyaránt sorolhatjuk a közös munka vagy a közös játék kategóriájába. Nem az elnevezés a fontos, hanem az a tény, hogy igyekszünk óvodásaink életét minél változatosabbá, örömtelibbé tenni és személyiségüket minél több módon fejleszteni.

A szimbolikus játék, szerepjáték

Az óvodások kedvelt játékformája. Hozzájárul ahhoz, hogy jól érezzék magukat, mert levezethetik általa szorongásaikat, kijátszhatják legbensőbb, sokszor tudatalatti vágyaikat. Lehet kellemes vagy éppen kellemetlen élmények ismétlése. Egyidejűleg szerepeket tanulnak, szituációkat játszanak el. Ezáltal fejlődik metakommunikációs és beszédképességük, ügyesednek, gyakorolják a mindennapi élet teendőit, hasznos szokásokat, az együttélés szabályait, alkalmazzák ismereteiket, egymástól is folyamatosan tanulnak. Sokszor mesés elemek, TV játékok mozzanatai, kifejezései is beépülnek játékukba, ezek fantáziájuk kreativitását növelik, szókincsüket gazdagítják. A vegyes életkor még változatosabbá és gazdagabbá teszi a szerepjátékot.

Ha a gyermekek szívesen veszik, kapcsolódják be az óvónő is játékukba és – megtartva egyidejűleg pedagógustudatát – játsszon teljes odaadással. Az óvónő feladata elsősorban a játék minden feltételének biztosítása, nevelőértékének kibontakoztatása. Megfigyelései során megismerheti a gyermekek el nem mondott élményeit, az otthoni élet stílusát, szokásait, a tévénézés mértékét, stb. Mindezt munkájában gazdagon hasznosíthatja aktuális nevelői feladatainak meghatározásában.

Szabályjátékok és társasjátékok

Ez a játékfajta a szabályok betartásával fejleszti a feladattudatot, megerősíti a gyermekek egymás közötti kapcsolatát. Lehetővé kell tenni a gyermekek ilyen irányú spontán kezdeményezéseit. Ez lehet nyelvi játék, logikai játék, mozgásos-, dalos-, versenyjáték, hagyományos gyermekjáték, – mint a bújócska, fogócska, tűz-víz – vagy olyanfajta társasjáték mint a lóverseny, autóverseny stb. Az óvónő feladata ennél a játékfajtnál is a megfelelő hely és játékszer biztosítása, valamint a játék folyamán pedig a gyermekek megfigyelése, segítségnyújtás, akkor és annyit, amennyi szükséges. Segíteni kell abban, hogy a gyermekek megtanulják a szabályokat betartani, nyerni és veszteni tudni egyaránt, konfliktusaikat előbb-utóbb önállóan megoldani.

A fejlesztő játékok és a Montessori eszközök

Azokat a játékokat soroljuk ide, amelyeket meghatározott céllal fejlesztettek ki. Lehet ez ismeretszerzés, mint pl. állat- vagy virágképek párosítása, autós kvartett; lehet a gondolkodás fejlesztése, mint a különböző logikai játékok; lehet az összeillesztés és megfigyelés, mint a kirakós játékok; egymásba illeszthető formák stb. A modern játékipar és nem utolsósorban maguk a pedagógusok, iparművészek esztétikus és jól használható fejlesztő játékokat készítenek. Csoportjainkban minden szép és átgondolt fejlesztő játékeszközt alkalmazhatunk, legfontosabbak azonban a Montessori eszközök.

A Montessori eszközökkel szemben támasztott általános követelmények: Legyenek szépek – anyagukban és színükben –, hogy azáltal is motiválják a gyermekeket cselekvésre. Meghatározott ismeret vagy képesség kialakítását segítsék elő. Exponáljanak mindig valamilyen problémát, tartalmazzák a megoldás kontrollját, mert ezáltal a gyermekek maguk vehetik észre tévedésüket és így azt maguktól javíthatják ki.

Montessori a foglalatosságot az eszközökkel „munkának” nevezi, mi azonban tudjuk, hogy ez játék az óvodás gyermekek számára. Örömeiket lelik bennük és fejlesztő tartalmuk egyértelmű.

Montessori az eszközök kifejlesztésénél abból a tapasztalatból indul ki, hogy a gyerekek szeretnek mindent megismerni, megnevezni. Ugyanakkor, amit meg akarnak ismerni, azt szeretik megtapogatni, megfogni. Másik meggyőződés, amely Montessorit az eszközök kialakítására készítette az a felismerés, hogy biztos tudást szerezni csak saját tapasztalat alapján, cselekvéssel lehet. Montessori szerint a gyermeket nem a pedagógus tanítása, hanem a saját cselekvéssel szerzett tapasztalat vezeti el a biztos tudáshoz, fejleszti képességeit.

Így érvényesül koncepciónkban megfogalmazott elv is, hogy nem a tudás mennyisége a fontos, hanem a képességek fejlettsége.

Az eszközök segítségével a gyermek megismeri a világ tulajdonságait: tiszta fogalmakat alkot életkorának megfelelően, konkrét tapasztalat alapján, és ugyanakkor fejlődnek képességei, gondolkodási műveleteket végez, eleinte az eszközökkel, és azok által eljut az összefüggések felismeréséhez, kezét előkészíti a finom motorikus mozgást kívánó írásra.

A játék az eszközökkel nem helyettesíti, hanem megkönnyíti a világ megismerését. Az eszközökön megtapasztalja és rendszerezi, amit maga körül lát. Felfedezi az összefüggéseket és ebben nagy örömet leli, ugyanakkor maga is fejlődik, újonnan megszerzett képességeinek, tudásának is örül. Montessorinak fontos gondolata, hogy a gyermek tevékenysége által önmagát fejleszti és ez a fejlődés öröm számára. A manipulálás az eszközökkel örömet hozó játék, de mivel közben képességei fejlődnek, a tanulás is öröm számára. Ez a tanulásból fakadó öröm nagyon fontos érzés, mert ez segítheti a gyermeket később az iskolában, sőt felnőttként is.

Az óvónő minden egyes eszközt bemutat a gyermekeknek, egyenként vagy néhány gyermeknek egyszerre. Az azonos területre kifejlesztett eszközök egymásra épülnek, egymás után ajánlatos bemutatni a gyerekeknek. Az eszközök bemutatásnak három szakasza van. Az első a probléma exponálásának és megoldásának bemutatása, a második a passzív tudás, a harmadik az aktív tudás ellenőrzése. A három tevékenység nem közvetlenül egymás után történik, hanem hosszabb – a gyerekek tevékenységétől függő – idő elteltével. Az óvónőnek biztosítania kell, hogy gyermekek az eszközöket annyiszor vehessék elő és addig játszhassanak velük, ameddig csak kedvük tartja. Tevékenységük során összehasonlítanak és különbséget tesznek, meghatározott szempont szerint párosítanak, sorokat alkotnak. Így nemcsak egyféle képességet fejlesztenek vagy egy meghatározott ismeretre tesznek szert, hanem mindig újra és újra gyakorolják ugyanazokat a gondolkodási műveleteket. Játékuk során a feladatokat eleinte vak próbálkozással, több-kevesebb ismétlés után pedig biztos tudással oldják meg. Sokszor többféle eszközzel egyszerre játszva újabb kombinációkat találnak ki. Ezek a jelenségek a gyermekek gondolkodásának

önállóságát, fantáziájuk fejlődését jelzik.

Továbbiakban az egyes eszközök sajátosságait mindig annak a témának tárgyalásánál fogjuk bemutatni, amelyhez tartoznak.

4. ISMERKEDÉS A VILÁGGAL, KÜLSŐ VILÁG MEGISMERÉSE

Minden gyermekben megvan a cselekvési vágy és a világ megismerésének igénye, csak annak kibontakoztatását kell elősegíteni – állítja Montessori. Ezt a megállapítást bizonyítják a gyermekeknek kérdezős életszakaszai: előbb a „*Mi ez?*”, majd később a „*Miért?*” kérdések sora. A gyermekek kíváncsiak az őket körülvevő világra, de az nagyon összetett. Minden dolognak sok tulajdonsága van. Ezeket nehéz felismerni. A tapasztalatnak és gondolkodásnak bonyolult és hosszú útját kell megjárni a gyermekeknek, ameddig a dolgok tulajdonságait képesek áttekinteni és azokat megnevezni. Nagyon sok időt vesz igénybe, míg fogalmaik kialakulnak. Montessori az érzékelés fejlesztésére kidolgozott eszközökkel a gondolkodásnak tekergős útját akarja a gyermekek számára megrövidíteni. Az eszközök használata a fogalmak pontosabb és differenciáltabb kialakításához is elvezet. A gyermekek mindezt önálló, játékos tevékenységgel érik el.

Pszichológiailag közelítve a problémát: a világ megismerése első sorban az észlelésen alapszik. Az észlelés az érzékelések bonyolult összessége. Minél finomabbak, minél kimunkáltabbak érzékeléseink, annál differenciáltabb, gazdagabb képet kapunk környezetünkről.

Montessori szerint az eszközök konkretizált absztrakciók, amennyiben mindig kiemelik a dolognak egy-egy tulajdonságát: az eszköz egyes elemei egyformák, csak egy tulajdonságban különböznek. Az egyes eszközöket rakosgatva a gyermekek ezt észreveszik és így a dolgok tulajdonságait és azok összefüggéseit saját tevékenységük által, saját tapasztalatuk alapján ismerik meg, alakulnak ki fogalmaik. Elnevezésüket az óvónőtől tanulják meg. Ez a szókincs fejlesztése szempontjából nagyon fontos.

Montessorival mélyen egyetértünk abban, hogy a felfedezés nem lehet csak kevesek kiváltsága. Így minden egyes gyermeknek lehetősége nyílik, hogy maga fedezze fel a dolgok tulajdonságainak összefüggéseit és önállóan szerzett ismereteit környezetében alkalmazza. Tehát amikor egy-egy gyermek a színérzékelés fejlesztésére készült eszközökkel játszik, azután közvetlen környezetében, a természetben, a képeken is differenciáltabban figyeli a színeket. Az eszközökkel folytatott játék természetes következménye, hogy a megtapasztalt tulajdonságokra a gyermekek önmaguktól érzékenyebbek lesznek. Észreveszik, felfigyelnek rá, alkalmazzák, majd beszélnek róla.

Montessori eszközökkel játszva ismerkednek a gyermekek a tárgyak kiterjedésével, színeivel, kitapintható felületével, hangokkal, szagokkal, ízekkel és sajátítják el a tulajdonságok megfelelő megnevezését.

A mindennapi élet eszközei, munkajellegű tevékenységek

A gyerekeket a mindennapok történéseiben az önálló cselekvésre készíti fel, kialakítva a gyermek önállóságát, melytől fogva kevésbé kiszolgáltatott. A környezet ápolására irányuló tevékenységeken kívül, ide tartoznak a különböző illemszabályok (mint köszönés, üdvözlés, megszólítás, ajtónyitás, csukás stb.), valamint a gyermek önmagával kapcsolatos gyakorlatok elsajátítása.

Az eszközhasználat során fejlődik szociális magatartásuk, önállóságuk, higiéniai szokásuk, szépérzékük, ízlésviláguk, mozgás koordinációjuk, tér érzékelésük, logikai gondolkodásuk. Ügyesedik kezük, erősödik izomrendszerük, felkészülve a feladatok önálló, maradéktalan ellátására.

Az eszközök fajtái:

	<i>Megnevezés</i>	<i>Kontroll</i>
1	szék áthelyezése, vitele	a szék átbillenése vagy a tárgy meglökése
2	szőnyeg ki és feltekerése	a szőnyeg ferde, vagy nem fér a tartóba
3	az ajtó nyitása, csukása	az ajtó hangos becsapódása
4	kézmosás, köröm ápolás	a kéz nem tiszta, vagy vizes, körmök piszkosak, hosszúak
5	cipő tisztítás	túl sok krém, nem tiszta vagy foltos
6	orr tisztítás	kéz és arc piszkos, az orr nem üres
7	réz tisztítása	látható a fényezés nyoma, piszkos kendő
8	asztal terítés	a teríték nem egyezik a mintával
9	asztal tisztítás	piszkos, ragacsos marad az asztal
10	mosogatás	edények piszkosak, ragacsosak
11	mosás	ruhák piszkosak maradnak
12	vasalás	ruhák gyűröttek maradnak
13	padló söprése, felmosása	piszkos marad a padló
14	vágott virág ápolása	túl hosszú, vagy rövid száruk, kiömlött víz
15	élő növények ápolása	növények elszáradnak vagy megrohadnak
16	fonás	nem szabályos fonat
17	kendők hajtogatása	sarkok és élek nem pontosan illeszkednek
18	magok kanalizása	tálcára hullott magok
19	magok öntése	kiszóródott magok
20	magok válogatása	közbe keveredett magok
21	öntés vízzel	kicsorgó víz, nem éri el a jelző pontot
22	keretek	eltolódott oldalak, nem rendezett forma

A kiterjedés érzékelését fejlesztő eszközök

a fahasábokban elhelyezett hengerek, a színes hengerek, rózsaszín torony, a barna hasábsor és a piros rudak

A négy hengersonon megtapasztalják a különbséget a vékony, vastag, vékonyabb, vastagabb, illetve az alacsony, magas, alacsonyabb, magasabb között. Azonosságokat és különbségeket állapítanak meg köztük, sorokat alkotnak. Fejlődik becslési-, tapintási képességük és egyben gondolkodásuk.

A színes hengerek. A fahasábokban elhelyezett hengerekkel azonos méretű négy különböző hengerek is van. Ezek a hengerek külön-külön négyszögletes fadobozban vannak elhelyezve. A feladat itt már a soralkotás és/vagy a fahasábokban található hengerek közül az azonos méretű hengerek megtalálása. Ennél a játéknál már a biztosabb tudás, jobb szemmérték vezet sikerhez.

A rózsaszín torony megépítése a 10 különböző méretű kockából a kicsi, nagy, kisebb, nagyobb fogalmát alapozza meg. A kockatestek formájának emléke bevésődik tudatalattijukba, Montessori kifejezését használva: abszorbeálják (ezt a bevésített emlékképet nevezi Montessori engramm-nak), és később, amikor majd az iskolában a körből tanulnak, azt könnyebben megértik.

A barna hasábsor 10 négyzetes hasábjából lépcsőt építve a gyermekek a vékony, vastag, vékonyabb, vastagabb fogalmát alapozzák meg, ennek engrammja későbbi iskolázásuk során a négyzet, a négyzetre emelés megértését könnyíti meg. A piros rudak 10 különböző hosszúságú rúdját sorba rakva, illetve azokat egymással kiegészítve a hosszú, rövid, hosszabb, rövidebb, egyenlő hosszú fogalmát alapozza meg.

Minden egyes eszköz lehetővé teszi, hogy a gyermek maga vegye észre, ha téved és képes legyen azt önállóan kijavítani. Az eszköz magában foglalja a kontrollt. Ha másképp játszik az eszközzel, mint ahogy az óvónő bemutatta, nyugodtan hagyjuk, az is szórakoztatja és abból is csak tanul. Játékaik közben kombinálhatnak több eszközt is.

Ha a feladat megoldása nem sikerül, nem marasztaljuk el a gyermekeket. Így soha sincs kudarcélményük. Addig ismételgethetik tevékenységüket/játékukat egy eszközzel, ameddig csak kedvük tartja. Amikor jól sikerül az eszköz által exponált feladatot megoldani, mindig újra meg újra sikerélményben van részük. A biztos tudás megszerzése vagy a sikerélmény megismétlésének kedvéért többször előveszik ugyanazt az eszközt, hogy játszanak vele. A tapasztalatok bevésődnek tudatukba és később megkönnyítik az iskolában a magasabb matematikai műveletek megértését.

Az érzékelést fejlesztő eszközök

Montessori a valóság dolgainak pontos megismerését célozza. Alapja az észlelés, mely az érzékelési folyamatok összességéből tevődik össze. Így az érzékelés fejlesztésével, pontosításával nem csak az adott érzékszervek fejlődnek, hanem a folyamatok elvégzéséhez kapcsolódó problémamegoldó gondolkodás is. Az önálló tevékenység, a munkamódszerek, a feladat helyes megoldása megköveteli és elősegíti a gyermek szellemi tevékenységét.

Az eszközök jellemzője, hogy kivitelezésükkel, sokféleségükkel, motiváló hatásúak, különböző tulajdonságok felfedezését szolgálják, eltérő de egymásra épülő nehézségi fokozatokat magukba foglalva. Ismételt gyakorlással sajátítják el a fogalmakat, mely a három lépcsőfokú lecke keretein belül történik.

Amikor már biztos a használatban, lehetősége és igénye van önálló variáció, illetve kombináció keresésére is. Addig időz egy eszköznél, amíg belülről telítődik, és tovább nem lép a következő fokra. Az eszközök által nyert tapasztalatokat a gyermek felhasználja és kipróbálja a környezetében.

Az eszközrendszer használata során megtanulják a méretek vizuális megkülönböztetését 3 dimenzióban, gyakorolják a sorba rendezést, fejlődik súly, látás, hallás, tapintás, szaglás, hő és íz érzékelésük, gyarapodik szókincsük.

A színérzékelést fejlesztő eszközök: a színpárok és a színárnyalatok

A színpárok: Egy dobozban 3, egy másikban 6, a harmadik dobozban 22 kis tábla van, amelyekből kettő-kettő azonos színű. A színtáblák párosításával játéuk során a gyermekek megtanulják a színeket felismerni, párosítani, megnevezni.

A színárnyalat-párok: A dobozban 8 szín 4 világossági fokozatából vannak párok. Ennek az eszköznek a segítségével a gyermekek a színek világossági értékeit kezdik el megtanulni. Itt kevesebb árnyalat van mint az ennél nehezebb színárnyalat dobozban.

A színárnyalatok: Egy kilencrekeszes dobozban 8 színnek 7-7 árnyalatú tábláját találunk. Játéuk során a színtáblák sorbarakásával a legsötétebbtől a legvilágosabbig (vagy megfordítva), a gyermekek megtanulják a világos, sötét, világosabb, sötétebb megkülönböztetését és megnevezését. A kirakott lapok kellemes látványt nyújtanak. A színek kombinációja, kirakása a gyermekeknek jó játék. Hatására saját ruházatukon, tágabb környezetükben, rajzaikon, festéseiken, a természetben, a képeskönyvekben és műalkotásokon is felfigyelnek a színekre és azok árnyalatainak változatosságára, szépségére. Mindezek a vizuális, esztétikai és művészi nevelés kezdetének mélyreható mozzanatai.

A hallást fejlesztő eszközök: zörejdobozok, harangsor

Zörejdobozok: Egy tálcán páros számú kis dobozokban különböző hangot adó anyagokat (pl. homok, szög, rizs, bab) rakunk, páronként azonosat. A gyermekek rázogatással párosítják az azonos zörejt adó dobozokat. Közben megtanulják a „hangos-hangosabb-leghangosabb”, „csendes-csendesebb-legcsendesebb” szavakat.

A harangsor: Ez 26 fatalpakra erősített kis harangból – a kromatikus skála hangjaival – és ütőpálcából áll. A harangok egyik sorozata fehér és fekete, a másik barna talpon áll. A gyermekek szívesen játszanak a pálcával: a harangok megütésével a hangok párosítása, sorba rakása hangmagasság szerint, egyszerű dallamok improvizálása lejátszása is sikerülhet.

A tapintást fejlesztő eszközök: sima és durva tapintású táblák, különböző anyagok.

Dörzspapírral bevont táblák: Egy táblának fele dörzspapírral bevont, a másik fele sima. Egy másik táblára öt dörzspapírcsik van felragasztva. Ezeket játékosan végigsimítva tapasztalatot szereznek az óvodások a sima és durva fogalmáról, megnevezéséről. A harmadik táblán a dörzspapír csíkok durvasága fokozódik, sort alkot. Ezeknek végigsimítása finomítja a gyermekek tapintó érzékelését.

Durva és sima táblák: Egy dobozban 10 kis fatábla van, kettő sima, a többiből kettő-kettő azonos durvaságú dörzspapírral bevonva. A gyermekek bekötött szemmel párosítják a táblákat. Ezzel is finomodik tapintó érzékelésük. Ha a gyermeket irritálja, ha bekötik a szemét, akkor nyitott szemmel is párosíthatja az eszközöket.

Különböző textilanyagok: Egy dobozban különböző azonos nagyságú textilanyagokból kettő-kettő van. A gyermekeknek örömet szerez az anyagok simogatása, tapintgatása és párosítása. (A csinos szembekötőket tartsunk nyitott polcon, hogy bármikor elővehessék. Ha valamelyik gyermek fél a szemének bekötésétől, ne erőltessük!) Ennek az eszköznek a segítségével a gyerekek az anyagok neveit is elsajátíthatják.

Ízérezékelést fejlesztő eszközök

Egy tálcára kis cseppentős üvegeket helyezünk, ezekből kettő-kettőbe azonos folyadékot teszünk, pl. citromos vizet, sós vizet, cukros vizet. A gyermekek kezükre cseppentenek egy-egy cseppet és íz szerint párosítják, megnevezik az ízüket.

Szaglóérezékelést fejlesztő eszközök

Két dobozban van kétszer hat jól zárható edény különböző illatú anyagokkal, az edényeken kívülről nem látszik mi van bennük. A hat-hat edény párosítása során a gyermekek megtanulják az illatok azonosítását, nevét.

Súlyérezékelést fejlesztő eszközök

Négy pár azonos súlyú lapocskát kell párosítani. Használhatunk nyolc azonos formájú zárt dobozt vagy tégelyt is. Két tégelyt üresen hagyunk, kettő-kettőbe pedig azonos mennyiségű homokot teszünk. Ezek párosítása jó szórakozás a gyermekeknek és fejleszti becslési képességüket, súlyérzéküket.

Egy dobozban háromszor 10 db falap található, különböző faanyagokból, melyeknek eltérő a súlyuk. Behunyt szemmel a súlyuk alapján kell a gyermekeknek szétválogatni a falapokat.

Hőérezékelést fejlesztő eszközök : hőpalackok, hőlapok

Hőpalackok: Nyolc palackból kettő-kettőbe azonos melegségű vizet töltünk. A gyermekek tapintással párosítják, majd melegségi sorrendbe állíthatják a palackokat. Ez is jó játék! (Kontroll mint az előzőeknél.)

Hőlapok: Négyyszer két kis tábla van, amelyeknek az anyaga páronként különböző hőérzetet kelt, pl. fém, márvány, üveg, fa, linoleum stb. A játék és az önellenőrzés ugyanúgy folyik, mint a hőpalackokkal. Az eszköz segítségével a gyerekek az anyagok neveit is megtanulják.

Formaérezkelést fejlesztő eszközök : gombos zsák, gyöngyös zsák, titokzsák.

A játék mindháromnál egyformán folyik:

Az elsőnél különböző nagyságú gombok közül, egy gyermek behunyt szemmel kiemel egyet, majd tapintással meg kell keresi a párját.

A másodiknál ugyanez történik csak a kihúzott gyöngynek kell tapintással a párját megkeresni.

A harmadiknál különböző apró tárgyakat, játékszereket teszünk a zsákba. Csukott szemmel be kell nyúlni zsákba, megfogni egy kis tárgyat és kitalálni, hogy mi van a kezében, esetleg elmondani legjellemzőbb tulajdonságait. Ezt mindig párban vagy társaságban játszásk.

A gyermekeknek nagyon nagy örömet jelent, amikor megtalálják valaminek a párját. Ez a gyermekek és az óvónő közös élménye. Nemcsak érzékelésük fejlődik a játékok során, hanem nagyon sok alapszót tanulnak meg és emellett megtanulják a számukra egyelőre ismeretlen szavakat körülírni, megmagyarázni. Ennek különösen az ingerszegény vagy gyenge kulturális körülmények között élő gyermekeknél van nagy jelentősége. Ez is hozzásegít ahhoz, hogy a beszédhibákat viszonylag hamar észrevegyük.

Az eszközök bemutatását megtervezzük. Az egyes gyermekek fejlettségének megfelelően a legegyszerűbb eszköztől haladunk a nehezebb feladatot tartalmazó eszközök felé. A bemutatást mindig kínálatnak szánjuk. Ha egy gyermek bemutatás nélkül kezd egy eszköz iránt érdeklődni, akkor is segítsük tevékenységét – ha szükséges –, ha azt nem is terveztük be az adott időszakra.

5. ANYANYELVI ÉS IRODALMI NEVELÉS

Az óvodai élet egészét átható folyamat az anyanyelvi nevelés. A beszéd, a kommunikáció a gyermekek kapcsolatainak kiépítésének, az önkifejezésnek, a gondolkodásnak legfőbb eszköze, amelynek aktív használata által megerősödik a biztonságérzetük, fejlődik anyanyelvi kultúrájuk, beszédképességük, tájékozottságuk, bővülnek ismereteik, kapcsolataik.

A beszéd az önkifejezés fontos eszköze. A beszédet nem örököljük, hanem környezetünktől tanuljuk, ezért az óvodapedagógus példamutató, követésre méltó beszéde a legfontosabb számunkra. A fejlesztési lehetőségeket játékhelyzetekben is gyakoroljuk:

– a beszédszervek ügyesítése, a magyar beszédhangok sajátosságainak kiemelése légzésgyakorlatokkal, hangutánzó, nyelv- és ajakgyakorlatokkal

– a hallás fejlesztése pl. hangfelismeréssel

A beszédhibák javítását a logopédus végzi.

A mese régi értékeket, hagyományokat, szokásokat közvetít a gyermekeknek. A mese örömforrás, amelyben naponta részt vehetnek a gyermekek. Választhatják ezt a társas élményt, amit legtöbbször az óvodapedagógus saját készítésű bábjaival kíséri.

A mindennapok során kialakítjuk a mesehallgatás szokásait. A könyvespolcra önállóan veszik le a kívánt könyvet és vigyáznak azokra. Könyv nézegetése során a képeken látható vizuális ingerek kifejezésére is van lehetőség. Az óvodapedagógusok egyéni irodalmi repertoárral rendelkeznek.

Szervezünk bábelőadásokat, hogy a gyerekek színházi élményekkel is gazdagodjanak.

A beszédképesség fejlesztésének legfontosabb feltétele a jó óvodai légkör, közvetlen kapcsolat a gyermekkel és a gyermekek egymás közötti jó kapcsolata, odafigyelés egymásra. Csak ilyen körülmények között van kedvük beszélni, elmondani személyes élményeiket, megfigyeléseiket, véleményeiket.

A jó kapcsolat kialakításában az óvónő a kezdeményező: reggel mindenkihez legyen egy-egy kedves szava, kérdése. Ha a gyermek mond valamit, arra reagáljon, és érdeklődéssel forduljon felé.

Az óvónő használjon ki minden alkalmat a beszélgetésre. Amikor a gyermekek egy csoportjával megfigyeli a természet jelenségeit, a közlekedés forgalmát vagy bármi egyebet, készítse a gyermekeket észrevételeik elmondására. Törekedjen arra, hogy – a gyermekek életkorának megfelelő – a tárgyhoz tartozó új szavakat is használjon, ezáltal gazdagítja a szókincsüket, beszédképességüket. A vegyes csoport előnye a beszéd-fejlesztés szempontjából, hogy a kicsik figyelik a nagyobbak beszédét, sokszor kérdeznek tőlük. A nagyok felelve, magyarázva a kisebbeknek gyakorolják ismereteiket szavakba önteni, mások számára is érthetővé tenni.

Montessori eszközökkel játszva a gyermekek sok alapfogalomnak a nevét tanulják meg. Öltözködés, mosakodás, készülődés, étkezés alatt, a virágok és állatok ápolása, az időjárás tábla vagy a naptár beállítása közben is bőven nyílik alkalom a beszélgetésre.

A beszédfejlesztésben nagy szerepe van az élményeknek. Az érzelmekben gazdag élet fokozza a beszédkedvet. A közös élmények során: sétáknál, a földgömb, térképek, képek nézegetésénél is igyekezzen az óvónő minél több alkalmat nyújtani a gyermekek spontán megnyilvánulásának, észrevételeik elmondásának.

A beszédképesség fejlődésében fontos szerepe van a szerepjátékoknak. Ezekben a gyermekek olyan szituációkat teremtenek meg, olyan szerepeket játszanak el, amelyekben a felnőttektől hallott beszédfordulatokat gyakorolják. Ezért is érdemes az óvónőnek a szerepjáték gazdagítására törekedni.

Nagyon sok kártyajátékot, társasjátékot, szójátékot ismerünk, amelyeknél meghatározott tárgykörbe

tartozó szavakat vagy sajátos viszonyban lévő fogalmak megnevezését gyakorolják a gyermekek. Kedvük szerint levehetik a polcra a játékszert vagy az óvónő is kezdeményezhet ilyen játékot.

A gyermekek akarva-akaratlan utánózzák az óvónőt. Az óvónő beszéde legyen nyelvtanilag hibátlan, helyes ejtés és artikuláció szempontjából is példaadó. Használjon sok kifejezést, sokféle nyelvi fordulatot, beszéde legyen színes, szemléletes, a gyermekek számára érthető. Fontos az is, hogy ne beszéljen túl sokat, csak annyit, amennyi hasznos és szükséges. Ne rejtse el érzelmeit, de vigyázzon azok szóbeli kinyilvánításával.

Ne javítsuk a gyermek életkorának betudható beszédhibákat. Ha egy gyermek egy szót rosszul mond, ne javítsuk ki, hanem inkább rögtön használjuk az adott szót helyesen. Ha egy gyermek nem kezd el beszélni 3 évesen vagy ha a normálistól eltérő beszédhibája van, forduljunk szakemberhez. (Nevelési tanácsadóhoz, logopédushoz, autista szakrendeléshez.)

Nagyon fontosnak tartjuk a verselésnek, mesélésnek minden formáját. Meséljen az óvónő igaz történeteket. „Mesélj arról, amikor Te kicsi voltál!” – kéri sokszor óvodásaink. Olvasson fel igazi irodalmi alkotásokat is. Az évszakokat, ünnepeket vagy a várható óvodai eseményeket figyelembe véve tervezzük mesemondásunkat, irodalmi anyagunkat. Vannak olyan versek, mesék, amelyek tartalma nem kapcsolódik külső eseményhez. Ezeket tetszés szerint állítjuk be tervünkbe. Sok verset mondjunk és ugyanazt sokszor – eleget téve mindig a gyermekek kérésének. Válogatásunkban legyünk irodalmi szempontból nagyon igényesek. Csak igazi népköltészetet, magas irodalmi szintű verseket, elbeszéléseket olvassunk fel vagy meséljünk. Mondjuk fejből a verseket, meséket, néha olvassunk fel könyvből. (Olyan jól kell ismernünk a verset, mesét, amelyet felolvasunk, hogy közben mindig tudjunk szemkontaktust tartani a gyermekekkel.) Ha felolvasunk, nézhetik velünk a képeket, esetleg követhetik ujjukkal a szöveget. Fontos tudniuk, hogy a szép meséket, verseket könyvből lehet olvasni. Ezáltal is megszerettjük a könyveket, az irodalmat.

A mondókák, versek megtanulása, az elbeszélések, mesék hallgatása alatt a gyermekek nagyon sok szót, szófordulatot tanulnak meg. Bátoríthatjuk a gyermekeket a mesék önálló elmondására, dramatizálására, bábozásra, új mesék kitalálására.

Az irodalomnak a kisgyermek életében nagyon sokféle funkciója van: az új szavak megtanulásával szókincsét gyarapítja; az események átélésével levezetheti feszültségeit, lereagálhatja félelmeit; a hallottak elképzelése fantáziáját fejleszti; az esztétikai élménnyel érzelmeit gazdagítja. Egyaránt helyt kell adni a dramatizálásnak és a bábozás minden formájának.

Ismerkedés az írott nyelvvel.

Montessorinak meggyőződése és későbbi kutatások eredményei, valamint saját tapasztalataink is azt igazolják, hogy az írott nyelv megismerésének és elsajátításának folyamata hasonló lehet a beszélt nyelvéhez, ha annak körülményeit megteremtik. A különbség csak annyi, hogy míg a beszélt nyelvhez nem kell eszköz, az írott nyelvhez írószerszámra és papírra van szükség. A kisgyermeket sem tanítjuk beszélni, csak példát adunk: beszélünk hozzá. Csak az a kisgyermek tanul meg beszélni, aki beszédet

hall. A felnőtt sokkal korábban beszél a gyermekhez, semmint az akár fizikai vagy szellemi fejlettség szempontjából beszédre képes volna. Első hangcsoportjai: gőgicsélése, gagyogása értelmetlen. Később, fokozatosan válik hasonlóná a hallott nyelvhez, csak sokára mond ki értelmes szavakat – eleinte többnyire hibásan –, és hosszú időnek kell eltelnie, míg minden szót tisztán ejt, majd teljes mondatokat mond, és csak sokkal később képes az összefüggő beszédre.

Montessori rámutat arra, hogy a kisgyermek számára a betű nem absztrakció, hanem látvány. Tapasztalataink szerint is az óvodások érdeklődéssel figyelik meg a betűket táblákon, reklámokon, autókon és épp úgy kezdik spontán lerajzolni, mint a házat, a lovat, az autót. Mint ahogy a firka kevésbé hasonlít eleinte a tárgyhoz, amelyet a gyermek megnevez, éppen úgy az első betűk sem tökéletesek. Minden óvónő tapasztalta, hogy általában negyedik életévük táján a gyermekek rajzain, az ábra mellett valami betűforma látható és az óvodás megkérdezi: „Ez milyen betű?” Lassanként megtanulják, hogy melyik milyen betű és a lerajzolt betűk egyre pontosabbak, szebbek lesznek. Minden újabb betű lerajzolása vagy felismerése újabb sikerélmény és öröm számára. Tehát az olvasás megalapozása, kezdete örömforrás.

A finom motorika fejlettsége éppúgy fejleszhető játékos gyakorlás által, mint az érzékelés. Montessori nem az írást elemezte, hanem megvizsgálta, hogy a kéznek milyen képességekkel kell bírni az íráshoz és eszközeit ennek figyelembe vételével fejlesztette ki. Nem írni akart megtanítani, hanem a kezét alkalmassá tenni az írásra. Ezt figyelembe véve dolgozta ki már érzékelést fejlesztő eszközeit is, hogy azokkal tevékenykedve/játszva, azt a három ujjukat ügyesítsék, amelyekre az írásnál szükség van.

Az írásra készítik elő a kezét a rajzsablonok. Ezek körülrajzolható síkidomok. A forma körülrajzolása, azt a biztonságot adja a gyermek kezének, amely az íróeszköz vezetéséhez szükséges, a kiszínezés pedig az íráshoz szükséges könnyedséget. A formák körülrajzolása, kiszínezése és kombinációja során fejlődik a gyermekek rajzolási képessége, esztétikai érzéke is. Akkor veszik elő, amikor akarják és így mindig örömet lelnek benne. Montessori megírja, hogy 3–6 éves korig egy óvodás a színezés során annyi rövid ferde vonalat húz, amennyivel sok füzetet be lehetne tölteni, és ezt saját gyönyörűségükre teszik.

Közvetlenül készítene elő a betűk írására a dörzspapírból kivágott betűk karton lapra felragasztva (8 cm-es). Ezeket egyenként finoman végigsimítják a domináns kéz 3 ujjával és az óvónőtől megkérdezik, hogy melyik hangnak a jele – „Milyen betű?” – játszva sajátítják el a betűk vonalvezetését és felismerését.

Ezek után a gyermekek a betűket nagyban gyakorolják. (pl: homokban, krétával táblán, vagy ecsettel)

A dörzspapír betűkkel azonos nagyságú színes kartonpapírból kivágott betűket egymás mellé teszik a gyermekek és próbálgatják összeolvasni, vagy megkérdezik, hogy most mit raktak ki. Sokszor minta után helyezik egymás mellé a betűket szavakká.

Kirakásra legalkalmasabbak a gyufásdoboz nagyságú kartonlapra ragasztott vagy rajzolt betűk. (Vigyázzunk, hogy a betűk mennyisége megfelelően előfordulásuk gyakoriságának.)

A gyermekek nagyon örülnek, ha nevüket leírva látják. Rajzaikra vagy egyéb alkotásaikra írjuk rá a nevüket. Készítsünk minden gyermek számára névkártyát – hosszabb papírcsíkra ráírva nevét, hogy

amikor még fejből nem tudja lerajzolni, bármikor elővehesse és arról lemásolhassa. A fogasok, a törülközők mellé ugyancsak írjuk ki a neveket a fent leírt elvet követve, és a kitett fényképek alá is.

Az óvodában alkalmazzunk tájékoztató feliratokat, pl. fürdőszoba, konyha, – a polcokon a megfelelő helyen – autók, építők, ceruzák, papírok, stb. A gyermekek fiókjait, dossziéit hasonlóképpen jelöljük. Az időjárás táblán, a naptáron ne csak képek, hanem kiírások is legyenek, az állatok és növények mellé is írjuk oda nevüket. A szerepjátékokhoz is készíthetünk feliratokat. Pl. OTP, MENTŐK, ABC, RENDELŐ, stb.

Jó ha van írógép a csoportszobában. A számítógép is beépülhet a gyermekek életébe. Az óvodások többféle képességét is fejleszti, hozzátartozik a jövő képzéséhez.

Séta közben minden egyéb fontos dolog megfigyelése mellett figyeljük az utcák, terek névtábláit is, az üzletek feliratát, a kiírásokat a kirakatokban, a jeleket az utcán, az autók márkáit, rendszámait, stb.

Készítsünk a gyermekek rajzaiból vagy összegyűjtött képeslapokból képeskönyveket, írjunk minden lapra címet vagy rövid szöveget. A gyermekek ezeket nézegetve is ismerkednek, barátkoznak az írott nyelvvel. Úgy tesznek, mintha olvasnának.

Előbb utóbb sok gyermek megtanul magától olvasni. Ezt azonban nem sűrgetjük, nem is várjuk el. A Montessori csoportban a gyermekek felismerhetik:

- ami le van írva, azt el lehet olvasni,
- amit elolvasunk, az információ számunkra,
- amit gondolunk, azt le lehet írni,
- amit leírunk, az megmarad, megőrizhetjük, elküldhetjük.

A gyermekeknek nagyon nagy könnyebbséget jelent, ha az óvodában játék közben, játszva sajátíthatják el azokat a képességeket és alapismereteket, amelyek az íráshoz és olvasáshoz szükségesek. A hivatalos eszközök mellett az óvónő is csinál saját eszközöket és ezeket használja is az aktuális témák esetén.

6. A MATEMATIKAI GONDOLKODÁS FEJLESZTÉSE

A matematikai gondolkodás fejlesztésében különösen nagy szerepe van a tapasztalatnak. Montessori eszközei nagyon megkönnyítik a matematikai fogalmak kialakítását és a matematikai gondolkodás fejlesztését.

Azok az eszközök, amelyek a kiterjedés megtapasztalására készültek, már megalapozzák a matematikai fogalmakat.

A *piros-kék rudakon* már nemcsak a hosszúságot tapasztalják meg, mint a piros rudaknál, hanem a sorba rendezés után meg is számlálják a piros és kék 10 centiméteres szakaszokat és többszöri ismétlés után biztos fogalmaik alakulnak ki a számokról 1-től 10-ig. Tapasztalataik alapján megismerik és megtanulják, hogy hogyan épül fel a számsor. Mivel a számoknak megfelelő rudak egy egységként jelennek meg, sokkal biztosabban alakulnak ki szám fogalmaik, mintha csak a mindennapi élet során számlálgatnák az őket körülvevő tárgyakat. A rudak összehasonlításával és egyforma hosszúvá tételével hamarosan megértik, majd megtanulják minden szám kiegészítését 10-re, illetve a 10-es szám minden bontását. A rudak rakosgatása, egyenlővé tétele, végigszámlálása újra és újra a gyermekeket nagyon jól szórakoztatja, észre sem veszik, hogy közben megtanulnak összeadni és kivonni a tízes számkörben.

A *kartonból kivágott számjegyeket* könnyen kapcsolják a rudak hosszúságához és játéuk közben a számjegyeket a megfelelő hosszúságú rúdhoz helyezik. Így nyernek tartalmat a számjegyek, válnak a mennyiség kifejezőjévé. Játékaikban sokszor kombinálják a piros és piros-kék rudakat is, ezáltal további matematikai tapasztalatokat szereznek.

A számjegyeket szinte minden gyermek az autók rendszámáról vagy a mindennapi élet során másutt látható számokról felismeri, de a mögött a tudás mögött nincs számfogalom. Az „*orsós*” doboz, két ötrekeszes dobozból áll, amelyeknek az elülső pereme alacsonyabb, a hátsó magasabb. A hátsó lapon minden rekesz mögött egy-egy számjegy olvasható: az első dobozban 0-tól 4-ig, a másodikban 5-től 9-ig. Feladat : minden rekeszbe annyi pálcikát kell belerakni, amennyit a számjegy jelent. Az elsőbe, ahol nullát láthatunk, nem kell semmit tenni. Itt találkoznak a gyerekek először a nulla, azaz a semmi fogalmával. A pálcikák helyett a későbbiekben lehet mást is (pl.: gyöngyök, kagylók) használni.

A *dörzspapírból készült számjegyeken* az óvónő bemutatja, hogyan kell azokat úgy végigsimítani, ahogy írják. Könnyen beidegződik kezükbe a számjegyek helyes rajzolása, majd írása helyes vonalvezetéssel. Így kapcsolódik a vizuális képhez és számtani fogalomhoz a finom motorikus tudás. Ezek után nagyban homokba vagy krétával a gyerekek gyakorolhatják a számjegyek írását.

Miután számfogalmaik kialakultak, a *piros korongok* kirakásával játszva felismerik a páros és páratlan számok közti különbséget.

Számjegyek 20-ig. Ezzel az eszközzel a gyerekek a 10 és 20 közötti számokat tanulják meg. Később a számokat a színes gyöngysorokkal párosítjuk.

Kedvelt játék a gyermekeknek a *színes gyöngyrúd készlet és az abból kirakott gyöngykígyó*. A színes gyöngykígyó „átvarázsolása” aranykígyóvá nagyon szórakoztató és ismétlésével tapasztalataik alapján megtanulják a tízes átlépését. Sokszor saját ötleteik alapján a piros-kék rudakhoz odarakják a megfelelő gyöngy-rudakat és a kartonból készült számjegyeket. Gyakran egészen meglepő önálló kombinációikat kreálnak.

A négyzettrácsos pálcikatábla. Ezzel az eszközzel az összeadást és kivonást tanulják a kicsik. Jól látható rajta a tízes helyiérték átlépése.

A gyöngy-rudakkal gyakorolhatják az összeadást is. Ugyanezt a célt szolgálják a kis *piros és kék kartoncsíkok* és ezekhez hozzárendelt összeadás-kivonás tábla.

Száz as tábla. Erre a táblára a gyerek a kis kártyákat egytől százig tudják lerakni tízesével.

A száz aranygyöngyből összefűzött aranynégyzet megismerése a négyzetre emelés és a „száz” mennyiségének fogalmát alapozza meg. És a tíz száz as négyzet összefűzésével keletkezett kocka bevezeti őket az „ezres” fogalmába.

Az aranygyöngykészlethez vannak számkártyák is, melyek helyiértékek szerint vannak színezve. 1–9: zöld, 10–90: kék, 100–900: piros és egy zöld 1000. A színek segítenek megkülönböztetni a helyiértékeket.

A matematikai gondolkodás kialakításában és fejlesztésében nagyon fontos, hogy figyelembe vegyük minden gyermek haladási tempóját és tudjuk mikor mit mutassunk be számára. Többnyire maguktól megtalálják, hogy mivel és mennyi ideig játszanak. Fontos, hogy matematikai fogalmaik kialakulásához tevékenységük eredményeként saját tapasztattal jussanak el. Ugyanez vonatkozik a matematikai problémák megoldására, a matematikai műveletek elsajátítására is. Montessori több helyen nyomatékosan hangsúlyozza, hogy az eszközök segítségével szerzett tudást, képességet a mindennapi élet során fel kell használni, alkalmazni kell. A tudás, a képesség annyit ér, amennyire mindennapjaikban alkalmazni tudják. A Montessori pedagógusnak rá kell irányítani a figyelmet a mindennapi életben a számlálásra, a dolgok számbeliségének észrevételére. (Számlálják meg, hogy hányan vannak; hány tárgyért kell az asztalra tenni, hogy mindenkinek jusson; hány ujjuk van; hány lába van a lónak stb. stb.)

A matematika iránt fogékonyabb gyermekek a Séguin táblákkal játszva a helyiértékeket is könnyen megértik és a többjegyű számok írását is elsajátítják.

Jó, ha beiktatunk mindenféle más számolásos játékot, társasjátékot programunkba, ami egy-egy gyermeknek, gyermekcsoportnak megfelel. Pl. labda dobálása számolással; akinek a labdát dobom, mond egy számot, akinek azután dobom, mondjon egy nagyobb számot; játszhatunk kiszámolósdikat, stb.

Adhatunk olyan játékos feladatokat óvodásainknak vagy játszhatunk velük olyan játékokat is, amelyek során a halmazelmélet fogalmát alapozzuk meg, jóllehet ezt a Montessori eszközökkel folytatott néhány játék is tartalmazza.

A geometriai fogalmak megismerése is hozzátartozik a világ megismeréséhez és a dolgok tulajdonságainak meghatározásához, megnevezéséhez. Éppen ezért Montessori a geometriai formák megismerésének megkönnyítésére is vonzó eszközöket dolgozott ki.

A mértani testek megismerésére Montessori eszközkészletében nagyon szép sötétkékre festett, kellemesen körültapintható, megfelelő talapzaton álló, fából készült testek szolgálnak. A feladat: a testeket talapzatukról levenni, körülsimítani, esetleg megnevezni majd a megfelelő helyre visszatenni. Hozzá tartoznak olyan lapok, amelyeken a testek alapformája látható. A gyerekek a mértani testeket ezekre helyezhetik.

A mértani titokzsák. Egy zsákba kisebb méretű mértani testeket helyezünk, egy-egy gyermek bele nyúl a zsákba, megtapogatja a kezébe kerülő mértani testet, majd kitalálja, hogy mi van a kezében. Ezt mindig több gyerek játssza együtt, többnyire az óvónő részvételével.

A síkmértani formák megismerését a síkidomok szekrénye segíti. Ez egy hat keskeny fiókot tartalmazó szekrény, amelynek minden fiókjában hat különböző, az alaplapból kiemelhető és vissza illeszthető síkidom található. A gyerekek egy-egy fiókot maguk elé helyezhetnek az asztalukon, a kis fogantyúkkal ellátott síkmértani formákat kiemelhetik, majd a megfelelő helyre visszatehetik. Az óvónő megnevezi az érdeklődő gyerekeknek a síkidomot, de tulajdonságait még az óvodában sem kell ismertetni.

A síkmértani szekrényhez tartoznak az egyes fiókoknak megfelelő kartonlapok. Ezekből három sorozat van. Az első sorozat lapjain a síkmértani formák egésze sötétkék, a második sorozaton vastag, a harmadikon pedig vékony sötétkék a formák körvonala. Feladat: a síkmértani formákat a kartonlapon a neki megfelelő helyre tenni. Ezek a műveletek már fejlettebb képességeket igényelnek, mert nem olyan erős a kontroll, mint az alaplapnál, amelynél csak akkor helyezhetők el a formák, ha pontosan beleillenek.

Ezek a játékok nemcsak szórakoztatóak, de pontosabbá teszik a tájékozódást a világban. Montessori több helyen nyomatékosan hangsúlyozza, hogy az eszközök segítségével szerzett tudást, képességet a mindennapi élet során fel kell használni, alkalmazni kell. A tudás, a képesség annyit ér, amennyit belőle mindennapjainkban alkalmazni tudunk.

7. A KOZMIKUS NEVELÉS ALAPJAI, KÜLSŐ VILÁG TEVÉKENY MEGISMERÉSE

Fontos, hogy a gyermekeknek közvetlen kapcsolatuk legyen a természettel. Célunk, hogy ne csak ismerjék, hanem szeressék is, legyen alkalmuk a természet legfontosabb jelenségeit megfigyelni és tevékenységükkel a természet ápolásához, védelméhez hozzájárulni.

Csoportszobáinkban legyen sok növény, akvárium – esetleg terrárium is. A gyermekek érezzék felelősséget a növények ápolásáért, az állatok gondozásáért, az akvárium és terrárium rendben tartásáért. Ne csak egyenként ismerjék meg a gyermekek az állatokat, hanem lehetőleg megfelelő környezetben, csoportosan is, hogy társas életüket megfigyelhessék. Legyen ez szerves része életüknek. A kisgyerme-

keknek nem kell magyaráznunk az egyes élőlények védelmének fontosságát, értékét, ha így élünk, akkor ennek természetes következménye az állatok szeretete és védelme. Vidéken a mindennapi életből adódik a háziállatok ismerete. Ha az óvoda mellett vagy a szülői házban tartanak háziállatokat, akkor ezek ápolásába igyekezni kell a szülők közvetítésével a gyermekeket bevonni és védelmükre, szeretetükre nevelni. Városi óvodák szervezzenek látogatásokat gazdaságokba, ahol a gyermekek a háziállatok életét, gondozását megfigyelhetik.

A kertben, mezőn, erdőben figyeljék meg a legkisebb állatokat is: a kukacokat, gilisztákat, lepkéket, bogarakat, békákat, gyíkokat, madarakat stb. Érezzék, tudják, hogy minden állatnak fontos az élete, helye van a természet egészében. Figyeljék meg testrészeit és azok funkcióit, rátalálási helyüket, életmódjukat. Ha lehet, vigyük el az óvodásokat állatkertbe. Az a célunk, hogy rámutassunk a Föld élőlényeinek változatosságára. Legyenek olyan nagy ismeretterjesztő képeskönyveink, amelyekből ismerkedhetnek tőlünk távol élő állatokkal is. Képviseljük azt a szemléletet, hogy úgy, ahogy minden emberben van valami jó, minden állatnak van haszna és a saját faja szempontjából lehet szépnek látni.

A Montessori eszközök között van egy szekrény levélformákkal, aminek három fióka van, melyekben 14 különböző levélforma van. A gyerekek ezek segítségével megtanulhatják a formák neveit és megkereshetik a hozzátartozó fákat könyvekből vagy a természetben. A levélformákat tartalmazó szekrényhez vannak az egyes fiókoknak megfelelő kartonlapok. Ezekből három sorozat van. Az első sorozat lapjain a síkmértani formák egésze sötétzöld, a második sorozaton vastag, a harmadikon pedig vékony sötétzöld a formák körvonala. Feladat: a formákat a kartonlapon a neki megfelelő helyre tenni.

Kártyák négy kategóriában: fa, levél, virág, gyökér. A kártyákon az előbbi kategóriák részei vannak. Ezzel megtanulják a növények részeit, azok felépítését.

Állítsunk össze képgyűjteményeket a különböző tájakon, földrészekén élő állatokról természetes környezetükben. Ezt tartsuk nyitott polcon a gyermekek számára elérhető helyen (tengeri állatok a tengerben, a tenger körül, sivatagi állatok a sivatagban, stb.).

A természet megismeréséhez tartozik az anyagok fizikai és kémiai tulajdonságainak ismerete is. A legalapvetőbb, közvetlenül tapasztalható jelenségekre hívjuk fel az óvodások figyelmét.

Az érzékelést fejlesztő eszközök segítségével megismerik és megtanulják megnevezni az anyagok fizikai tulajdonságait (súly, hő, kiterjedés, stb.). A gyakorlati életre előkészítő öntögetős játékoknál tapasztalhatják az anyagok halmazállapotának különbözőségét, a kiterjedés és alakzat közti összefüggéseket. Az időjárás megfigyelése során a hőfok és halmazállapot összefüggését: a fagyást és olvadást. A szél hatására a fák leveleinek mozgását, víz mellett a hullámozását. Előállíthatunk egyszerű kísérleteket is kisebb gyermekcsoportokkal az anyagok fizikai vagy kémiai tulajdonságának megfigyelésére. Bemutathatjuk a mágnesesség hatását, használhatunk mikroszkópot növények, állatok vagy élettelen anyag szöveteinek megfigyeléséhez, a testek úszását megfigyelhetjük a folyadékokon, a fény és árnyék

változását napsugár vagy mesterséges fény hatására, kristályosíthatunk cukrot, sót, stb.

A földrajzi ismeretek egyik legfontosabb eleme az időjárás megfigyelése, időjárási tábla és mozgó naptár készítése. A gyerekekkel beszélgetünk az idő múlásáról, az évszakok változásairól, a napok, hónapok, évek egymást követő rendjéről - és ezt mozgó naptár formájában mindig a naptári évnek megfelelően rakjuk ki. A térkép fogalmát az óvoda alaprajzának és a séták vonalának megrajzolásával alapozzuk meg. Minden csoportszobában tartunk földgömböt, ezt böngészve megismerik a kontinenseket, a vizek és földek kiterjedését. Megkeresik először országunk, városunk helyét, majd a szoba kerülő országokét és ráhelyezik azok zászlóit.

Szívesen nézegetnek képeket és hallgatnak elbeszéléseket a világ keletkezéséről, a Föld, a többi bolygó kialakulásáról, az űrkutatásról. Érdeklő őket az állatfajok kialakulása, az őslények, pl. a dinoszauruszok és a többi.

A Montessori eszközök között van egy föld/víz földgömb, a föld része dörzspapírból van a víz sima kék anyagból. Ezen kívül van még kontinensenként színezett földgömb.

Másik eszköz a földrajzi formák kártya-pár gyűjtemény. Minden pozitív formának meg van a negatív megfelelője. Pl.: sziget – tó, félsziget – öböl, stb. A gyermekek ezzel az eszközzel megtanulják ezeknek a földrajzi formáknak a neveit, megtanulják párosítani őket. Gyurmából és vízből megépítik a formákat.

Fából készült puzzle térképek. Az egész földről, ahol a kontinenseket kell a helyükre rakni, és a kontinensekről külön-külön, ahol az országok helyeit kell megtalálni. Az országokhoz vannak zászlók is. Ezeket a zászlókat lehet párosítani az országokkal, vagy csak lerajzolni őket.

Legyen nagyméretű Magyarország térképünk – lehetőleg puzzle formában. Beszélgethetünk a különböző tájak, kontinensek növény és állatvilágáról, ha azokról képeket tudunk bemutatni. Jó játék állatok, növények kis képeinek elhelyezése a térkép megfelelő helyére. Szerezzünk be szép könyveket, amelyekben ilyen képeket nézegethetnek.

A csillagászati ismeretek alapja a nap és hold járásának, a csillagok elhelyezkedésének, fényességének figyelése. A gyermekek szeretnek beszélgetni az űrről, az űrsétákról, a bolygókról. Legyen lehetőségük tanulmányozni az égbolt térképét a naprendszerrel, a bolygókkal.

Montessori a kozmikus nevelés problematikáján belül taglalja az ember szerepét. Nagyon fontos, hogy már a kisgyermekeknek felhívjuk a figyelmét az emberi alkotásokra az őt körülvevő világban. Mutassunk rá arra, hogy mi mindent alkotott az ember, ébresszünk tiszteletet és megbecsülést minden alkotó ember iránt. A művészet, a tudomány és az ipari termékek összekötik egymással az embereket. Montessori pedagógiáját jellemzi: az egész emberiséget átható szeretet, egymás megértése, elfogadása, megbecsülése.

Nagyon fontosnak tartja a gyermekeket megtanítani arra, hogy az embereknek mindenhol – bárhol éljenek is a Földön – azonos szükségleteik voltak, vannak, csak különböző formákban elégítik ki azokat. Így mindig mindenkinek szüksége van lakásra, ruházatra, enniivalóra. Mindenütt átadják az öregek a fiataloknak tapasztalataikat, megtanítják az életben helytállni, mire felnőnek.

Montessori legmagasabb célja a békére nevelés. Ez csak úgy lehetséges, ha az emberek már kisgyermekkoruktól fogva ismerik egymást. Tudják, hogy a másik – esetleg más a bőrének színe, más a haja, az anyanyelve, a hite vagy a világnézete – emberi mivoltában, lényegében hozzá hasonló: gondolkodik, érez és szeretetre, békességre vágyik.

Mindez csak megalapozása a kozmikus nevelésnek, előkészítése annak a szemléletnek, hogy a világmindenség egységes egész és mindannyian a világmindenség részei vagyunk.

8. MŰVÉSZETI NEVELÉS, RAJZOLÁS, FESTÉS, MINTÁZÁS, KÉZIMUNKA

A Montessori nevelésben a művészet megszerettetésének, a művészeti nevelés megalapozásának nagy szerepe van.

Tartsunk minél többféle színes rajzeszközt, majd később ecsetet, festéket a polcon és rajzoláshoz, festéshez alkalmas minőségű és nagyságú papírokat a gyermekek számára elérhető helyen. A gyermekek tetszésük szerint szabadon rajzolhatnak, festhetnek még firkálhatnak vagy mázolhatnak is a nap bármely időszakában, ahogy képességüknek, hangulatuknak megfelel. A rajzolás, festés az óvodás gyermekek számára is önkifejezési eszköz. A Montessori rajzsablonokkal folyó rajzolás ügyesíti kezüket és segíti – megfelelő támogatás mellett – a szabad rajzolás fejlődését. A pedagógus feladata – különösen a festésnél – mindig újabb és újabb technikák megmutatása. (Festés előtt lehetőleg gondoskodjunk vízhatlan terítőről, vízhatlan kötényről, szivacsról és rongyról.)

Bevezethetünk csoportunkba többféle anyagból mintázást (agyag, papírmasé, gyurma stb.); hagyományos népművészeti mesterségeket: fonást, szövést, (fonalból, háncsból, nádból, kukorica csuhéból stb.), különböző kézimunkákat papírból (hajtogatás, fűzés, vágás stb.) Lehetőleg az az elv érvényesüljön, hogy a bemutatás és az első gyakorlás után az eszközök, anyagok maradjanak elérhető helyen, hogy a gyermekek bármikor elővehessék és folytathassák ilyen irányú tevékenységeiket is.

Barkácsoláshoz – ha lehetséges – biztosítsunk megfelelő gyermekméretű eszközöket: kis kalapácsot, harapófogót, esetleg lombfűrészst stb. és megfelelő anyagokat (puhafaléc, rúd stb.). Ezeket az eszközöket azonban ne vehessék elő szabadon, hanem kérni kelljen, hogy a balesetveszély kizárása érdekében egy felnőtt – pedagógus vagy szülő – szeme állandóan figyelemmel kíséresse tevékenységüket. Alkalmasszerűen kerüljön sor közös alkotások készítésére is (farsang előkészülete, terepasztal készítés, stb.) Az óvónő e tevékenységek folyamán is Montessori pedagógiai elveinek megfelelően dolgozzék.

Ezek mellett a gyerekek rendszeresen járnak múzeumokba.

9. ÉNEK, ZENE, ÉNEKES JÁTÉK, TÁNC

Kodály és Montessori filozófiája és pedagógiai elmélete nagyon hasonló. Mindketten hisznek abban, hogy minden gyermek tanítható, csak ki kell bontakoztatni adottságait. Meggyőződésük, hogy ápolni kell minden népnek saját kultúráját és meg kell ismerkedni más népek kultúrájával is. A különböző országokban élő népeket csak a kölcsönös ismeret hozhatja egymáshoz közelebb, azáltal szerethetik meg egymást, kerülhetnek lélekben közelebb egymáshoz. Nevelői munkájuk távoli célja a népek világot átfogó barátsága, békéje.

Montessori szellemű óvodáinkban alkalmazzuk Kodály módszerét. Az ének-zenei nevelés anyagát a gyermekek fejlettségi szintjének, életkori sajátosságainak megfelelően körültekintően válasszuk meg. A közös éneklés és zenélés fokozza az életörömet, az összetartozás érzését, a művészi befogadóképességet.

A hallás- és ritmusfejlesztést jól megvalósíthatjuk az egyenletes lüktetés, a ritmus, a motívumok, a gyors-lassú, a hangerő, a magas-mély, a halk-hangos gyakorlásával.

Montessori eszközrendszerében a csendjáték, a zörejdobozok és a harangsor alkalmazása segítik a zenei hallás fejlesztését. A hangulat megteremtésének jelentős szerepe van a zenei nevelésben. A zenehallgatási anyag kiválasztása, színvonalas előadása fontos feladatunk.

Az improvizáció örömet biztosítanunk kell. Szervezzünk a gyermekekkel kis zenekart hangszerekkel: furulya, síp, dob, metallofon, xilofon, gitár, stb. Ha az óvónő jól játszik valamilyen hangszeren, játszson rajtuk minél többet óvodásainak.

Óvónői zenekar és/vagy énekkar létrehozásával felejthetetlen, örömteli perceket teremthetünk a gyermekeknek, felnőtteknek egyaránt, teljessé téve az érzelmi nevelés tartalmát. Pedagógiai tervünkben szerepeljenek folyamatosan a zenei feladatok. Hetente egyszer kerüljön sor tervezetten szervezett ének-zenei foglalkozásra.

Éneklünk, zenélünk, táncolunk együtt gyermekeinkkel felszabadultan, vidáman, megfigyelve, meghallgatva egymást minden nap, és minél többet, alkalmasszerűen a gyermekek kisebb csoportjával, ill. az egész csoporttal. Derűs, nyugodt légkörben, megfelelő helyen, időben és térben nyújtunk zenei élményeket, szeretettjük meg a zenét és a táncot. Az alvás előtti mese után is nyugodt, komolyzenét hallgatnak a gyerekek.

10. MOZGÁS

Montessori a kisgyermekkorban az egészséges növekedéshez és fejlődéshez rendkívül fontosnak tartja a szabad mozgás állandó biztosítását. A tetszés szerinti testhelyzet és helyváltogatás része a testnevelésnek. A gyermek egészséges fejlődése érdekében biztosítsuk azokat a feltételeket, melyek a biológiai fejlődését segítik elő, biztosítjuk a mindennapos testnevelésüket.

A csendjátékokban a vonalon járás és egyensúlyozó gyakorlatok hozzájárulnak a helyes tartás, járás, egyensúlyozás elsajátításához.

Mindig kihasználjuk a jó időt, a lehető legtöbbet mozgunk a szabad levegőn. Megismertetjük a gyermekeket a különféle tornaszerek használatával – labda, pad, kötél, szalag, stb. Törekszünk arra, hogy az óvoda udvarán játsszanak a gyermekek közös sportjátékokat: kosárlabdát, kézilabdát, kidobóst, futball-játékot, stb.

A szabadban más játék és tevékenység mellett törekedjünk arra, hogy a gyermekek minél többet futkározzanak, ügyességi, mozgásos szabályjátékokat is játsszanak, megfelelő tornaszereken minél többet másszanak, kússzanak, húzódkodjanak stb.

Hetente egyszer tartunk szervezett testnevelési foglalkozást. Törekszünk a gyermekek minden izmának erősítésére, mozgásának, állóképességének, alkalmazkodó képességének, testi ügyességének fejlesztésére. A testnevelés foglalkozásokon játszunk mozgásos játékot, szabályjátékot. Ha ezeket a gyermekek megkedvelik, a szabadban is szívesen kezdeményezik ők maguk is.

A testnevelés foglalkozásokon a gyakorlatok megmutatása és megnevezése során a gyermekek a legtermészetesebb módon sok fontos szót, kifejezést tanulnak meg. Így pl. a testrészek nevét, a különböző helyváltoztatások nevét: megyünk, futunk, rohanunk, mendegélünk, ugrálunk, szökkenünk, kúszunk, mászunk stb. és egyéb mozdulatok nevét: forgunk, lehajolunk, stb. valamint a névutók használatát: le, fel, alá, fölé, lejjebb, feljebb stb. Ennek különösen a más anyanyelvű gyermekek számára kiemelt jelentősége van. Testnevelés foglalkozási tervünkbe a szókincs bővítését is tudatosan iktassuk be.

A testnevelés foglalkozás és a tornajátékok során is ügyeljünk fokozottan nevelési elveink érvényesítésére. Tartsuk tiszteletben a gyermekek különböző adottságait és teljesítményeiket mindig saját teljesítményeikhez hasonlítsuk. Vegyük észre az igyekezetet, a legkisebb fejlődést is észrevételezzük és örüljünk együtt gyermekeinkkel eredményeiknek. A gyerekek szeretnek zenére mozogni. Minden nap van 10-15 perc tánc.

11. A CSENDJÁTÉK

A Montessori óvodai és iskolai élet elmaradhatatlan mozzanata a csendjáték. A tevékenységi idő végén az óvónő suttogó szavát vagy halk zeneszót meghallva a gyermekek halkán helyre teszik játékszereiket, eszközeiket és óvatosan, szinte zaj nélkül körbe helyezik a székeket és leülnek. (Ha a helyi szokások úgy alakultak ki, földre, szőnyegre vagy párnákra is ülhetnek.)

Mivel csoportjainkban a tevékenységi idő alatt a gyermekek szabadon mozoghatnak, változtathatják helyüket és halk beszéd, duruzsolás mindig hallható, a csendjátéknak elsődleges feladata, hogy a gyermekek meghallgassák a csendet. Az óvónőnek gondoskodnia kell arról, hogy mindenki kényelmesen helyezkedjék el, mert csak így kívánhatjuk meg a teljes mozdulatlanságot. A gyermekek derűt és várakozó feszültséget tükröző csillogó szemek azt mutatják, hogy ezt nagyon élvezik. Aztán lehajtják

fejüket, becsukják szemüket és „hallgatják” a csendet. A csend hallgatása élménnyé válik, egyben a zenei nevelésnek is egyik alapmozzanata. Közben átélik saját benső hangulatukat, a csend áhítatát. Ezalatt rájönnek, hogy tökéletes csend soha sincs. Meghallanak olyan zörejeket, hangokat, amelyekre a minden napi élet során nem figyelnek fel. Utána kinyitják szemüket és megsúgják az óvónőnek, hogy milyen hangokat, zörejeket halottak. Néha az óvónő, megfelelő előkészítés után, maga is megszólaltathat különböző hangokat és a gyermekek kitalálják, mit hallottak.

A következő feladat: a földre rajzolt körön vagy ellipszisen úgy járni körbe, hogy ne lépjenek le a vonalról. Az egyensúly megtartása komoly nehézséget jelent a kisebbek számára. Aztán az óvónő bemutatja, hogyan lehet a vonalon járni úgy, hogy a lépő lábuk sarkát a másik lábfejük ujjaihoz helyezték. Tovább nehezíthetik a feladatot, ha kezükben egy csengőt visznek, egy tálcán egy pohár vizet, stb.. Külön sajátos feladat az eszköz átadása a pajtásnak. Ebben finomodik egymásra figyelésük, harmonikus mozdulataik, metakommunikációjuk. Nagy élmény a mozgásingerek leküzdése, uralkodás önmagunkon.

Ezt a csendet a gyermekek nem parancsszóra teremtik meg, hanem azért, mert ők is úgy akarják, szeretik. Érzik a felelősségüket. Mindenki egyformán felelős a csendért, mert ha csak egy gyermek is zörög vagy megszólal, akkor már nincs csend. A feladat teljesítése jó játék és ugyanakkor közös sikerélményt nyújt.

A csendjátékot a gyermekek nagyon élvezik, sokat jelent az önfegyelem, a szép és harmonikus mozgás, nem utolsósorban a közösségi magatartás kialakításának szempontjából.

Montessori pedagógiai gyakorlata során rájött arra is, hogy a gyermekek számára milyen fontos, ha megtanulják a teljes csendet megteremteni, megtartani és élvezni.

X. ELLENŐRZÉS, ÉRTÉKELÉS

A Montessori csoportban folyamatosan (3-4 évig) minden gyermekről egyéni megfigyelési naplót vezetünk, amelybe folyamatosan feljegyzéseket készítünk az alábbi szempontok szerint:

- a gyermek szociális magatartása,
- testi fejlettsége,
- érzelmi életének jelzései,
- érzékelő - képesség fejlődésének lépései,
- beszédképesség fejlődése,
- a logikai gondolkodás fejlődése,
- családi élet esetleges változásai.

A tevékenységeket/játékokat a Montessori eszközökkel közös táblázaton folyamatosan érdemes jegyezni és onnan negyedévenként az egyes gyermekek naplójába átírni (l. a táblázatot a következő oldalon).

Az egyes gyermekek nevelésében, fejlesztésében az előttünk álló feladatokat meg kell fogalmazni és amikor teljesítettük megjelölni, alájegyezve a dátumot. (Sohasem kell ugyanazt többször leírni!)

Folyamatosan is értékeljük a gyermekek magatartását, tevékenységeit. Örülünk együtt a gyermekekkel sikereinek. Az egyes gyermek teljesítményét saját adottságaihoz és előző teljesítményéhez hasonlítjuk, mérjük és ennek alapján értékeljük. Minden gyermeknek jól esik a dicséret, de csak úgy szabad dicsérni, hogy az a gyermek érzelmi életének, személyiségfejlődésének kedvezzen. A magatartás hibáira is rámutathatunk, de hangvételünkben, metakommunikációnkból a gyermekeknek meg kell érezniük jóindulatunkat, szeretetünket.

Ezek mellett az óvodapedagógus csoportnaplót vezet, melyben lejegyzí a napi programokat. Továbbá egy jelenléti naplóban rögzítjük a csoportban résztvevő gyermekek számát.

Montessori eszközök bemutatása:

Gyermek neve	Montessori eszköz bemutatásának ideje		
	Rózsaszín torony	Barna hasáb	Piros rudak
Kovács István	2004 IX.	2006. VIII.	

Montessori eszközök használata:

Gyermek neve	Montessori eszköz használatának ideje		
	Rózsaszín torony	Barna hasáb	Piros rudak
Kovács István	H, 2004 VI.		
Tóth Eszter		J, 2005 IX. CsH, 2005 XI.	
Kiss Balázs	CsH, 2005 IX.		

Jelmagyarázat: H = hibátlanul, J = hibás, de javítja, CsH. = csukott szemmel, hibátlanul

XI. AZ ÓVODA KAPCSOLATAI

1. Kapcsolat a családdal

Az óvodai nevelés folyamatában a családdal szoros kapcsolatot kell kialakítani. Az óvodaválasztás időszakában tájékoztassuk a szülőket a Montessori rendszer sajátosságairól, a vegyes csoport előnyeiről. Nyugtassuk meg őket, hogy akár kicsi a gyermekük, akár nagyobb, kedvezőbb számukra a vegyes csoport.

Szülői értekezleten ismertessük a Montessori pedagógia alapelveit és gyakorlatát. Ha kívánják, tegyük a szülők számára lehetővé, hogy az eszközöket kézbe vehessék és ismerkedjenek funkcióikkal. A nevelési év során teremtsünk több alkalmat arra, hogy a szülők az eszközökkel játszhassanak. Ha önmaguk is érzékelik minden eszköz sajátosságát: formáját, illetve színét, súlyát, kiterjedését, stb., akkor a felfedezés, a ráismerés örömét is gyermekeikhez hasonlóan átélhetik.

A Montessori pedagógia alaposabb megismerésével még jobban megérthetik gyermekük kíváncsiságát a világ dolgai iránt és feltehetően még nagyobb türelemmel fognak kifogyhatatlan kérdéseikre válaszolni.

Legyen a csoport nyitott: a szülők jöhessenek be bármikor és kísérhessék figyelemmel a gyermekek tevékenységét, a csoport életét. Így érzékelhetik a próbálkozásokat, a gyakorlások menetét, az egyre biztonságosabb eszközhasználatot. Ezáltal jobban meg fogják érteni gyermekeik törekvését az önállósulásra.

A folyamatos kölcsönös információ, az állandó, rendszeres kontaktus nemcsak biztonságot jelent szülőnek, pedagógusnak egyaránt, hanem hozzájárul a gyermek boldogságához, egészséges fejlődéséhez, fejlesztéséhez. Ennek érdekében nemcsak a fogadó órákon mondhatják el a szülők gondjaikat, hanem nap mint nap tegyük lehetővé a rövid információcserét.

Szervezzünk lehetőség szerint minél több közös programot gyermekek, szülők, pedagógusok részére, pl. játékeszközök készítése, közös séták, kirándulások, hétvégi együttlétek az egész csoporttal, vagy néhány barátkozó gyermekkel és szüleikkel. Így mindannyian tapasztalhatják, hogy hogyan viselkednek a felnőttek és a gyermekek egymással. Az óvónő igyekezzen elfogadtatni Montessori pedagógiai elveit, különösen a toleranciát, az egymásra figyelést, az egymáshoz való alkalmazkodást. A világ megismerésének folyamatában az együttes felfedezések öröme, a közös alkotások eredményessége érzelmi-
leg még közelebb hozza a gyermekeket a felnőttekhez.

A helyi hagyományokhoz alkalmazkodva az ünnepek, ünnepélyek előkészítésébe igyekezzünk a szülőket minél nagyobb létszámban bevonni.

Javasoljuk, hogy a családok szervezzenek hétvégén gyermekeikkel közös programokat. Menjenek játszótérre, kirándulni, múzeumba, állatkertbe, használják ki a helyi közművelődési intézmények által ajánlott programokat. Sok esetben az óvoda hatásának köszönhetően a gyermek kezdeményezésére mennek el a családok különböző rendezvényekre. A közös élmények felnőttként is a gyermekkor legszebb emlékeivé válhatnak.

Meg kell értetni a szülőkkel, milyen fontos az, hogy esténként meséljenek elalvás előtt gyermeküknek. Ez erősíti az érzelmi kapcsolatot a szülő és gyermeke között.

Hívjuk fel a szülők figyelmét arra is, hogy hogyan alakítsák ki – lehetőség szerint – a gyermek otthoni környezetét úgy, hogy értelmes tevékenységgel játszhasson, dolgozhasson, élhessen benne. A munkafolyamatok végzésénél engedjék önállóan dolgozni, ne végezzék el vagy fejezzék be helyette a munkát. Ha segíteni akar a felnőttnek a házi munkában, tegyük ezt lehetővé. Megmutathatjuk, hogy hogyan csinálják, és aztán bízzanak meg benne, hogy el tudja végezni.

Játsszanak is gyermekükkel ha azok igénylik – rájuk figyelve, értőn, baráti módon.

Beszélni kell a szülőknek arról is, hogy ne legyenek előítéleteik a testileg fogyatékos, más nemzeti-

séghez, más etnikumhoz tartozó gyermekek iránt. A pedagógusok megfelelő hozzáállása sokat segíthet a szülők szemléletének alakításában. Pedagógusaink évente legalább egyszer meglátogatják a gyermekek családjait.

Az eredményes együttműködés feltételeinek megteremtése érdekében tesszük:

- Nyugodt őszinte bizalom kialakítását erősítjük a család és az óvoda között.
- Betekintést nyújtunk a csoport életébe, melyen keresztül a szülő tapasztalhatja, hogy gyermeke jól érzi magát.
- Magatartásunkban és személyes kapcsolatunkban a szülő tiszteletben tartását helyezzük előtérbe.
- Erősítjük a gondolatot miszerint a gondjaikkal, problémáikkal bár mikor fordulhatnak a pedagógusokhoz, mert együtt sikeresebb a megoldás.
- Felhívjuk figyelmüket hogy az együttműködés a szülőnek nem csak joga, hanem kötelessége is.

A kapcsolattartás formái:

Beiratkozás, környezettanulmány, szülői értekezlet, családlátogatás, nyílt napok, fogadó órák, szülők fóruma, ünnepek, kirándulások, délelőtti/délutáni találkozások.

2. Kapcsolat a bölcsődével és az iskolával

A nevelés folyamatosságának biztosítására az óvónőknek arra kell törekedni, hogy kapcsolatot tudjanak kiépíteni azokkal a bölcsődékkal, ahonnan óvodásaik jönnek, illetve azokkal az iskolákkal, amelyekbe majd a legtöbben járni fognak.

Az intézmények egymásra épülnek, de Montessorival együtt – az általános felfogással ellentétben – valljuk, a gyermekintézményeknek az a feladatuk, hogy mindent megtegyenek a gyermekek egészséges fejlődése érdekében, nem pedig az, hogy a következő intézmény követelményeire felkészítsék a gyermekeket. A ráépülő intézménynek pedig a gyermekek belépésekor meg kell ismernie minden egyes gyermek adottságait, fejlettségi szintjét, személyiségének sajátosságait és abból kell kiindulni egyéni nevelési feladatainak meghatározásában.

Lehetőség szerint látogasson el az óvónő a bölcsödébe, ahonnan gyermekeket vár és tájékozódjék leendő óvodásainak körülményeiről, személyiségéről. Megkérheti a bölcsőde gondozónőjét, hogy látogassa meg az óvodát azokkal a gyermekekkel, akik majd hozzá kerülnek. Az előzetes ismerkedéssel megkönnyíti az átlépést a bölcsödéből az óvodába. Ezután is szükséges, hogy a gyermekeket az édesanyjuk szoktassa be.

Szervezzen az óvónő az első és második osztályos tanítók számára többször is nyílt napot, hogy megismerjék, hogyan nevelkednek leendő tanítványaik az óvodában. Ha az óvónő képes rá, szervezzen előadást is a Montessori pedagógia elméletének és sajátosságainak ismertetésére. Montessori pedagógiájának hatékonyságát olyan vonzóan mutassa be, hogy a tanítók is megpróbálják saját munkájukban – lehetőségük keretein belül – azokat alkalmazni. A legfontosabb azonban, hogy tudják, mit várhatnak el az óvodá-

soktól. (Eddigi visszajelzéseink a már több évet Montessori csoportban neveltetett iskolásokról egészen kitűnőek. A tapasztalat az, hogy sokkal bátrabbak, önállóbbak, segítőkészebbek, nyugodtabbak, mint a hagyományos csoportokból jött gyermekek. Jobban koncentrálnak, jobban oldanak meg problémákat, matematikai gondolkodásuk fejlettebb, hamarabb tanulnak meg olvasni, derűsek, közvetlenebbek.)

Az óvónők adjanak lehetőleg egyéni jellemzést is – szóban vagy írásban – óvodásaik leendő tanítójának. Kérjék meg őket és a gyermekek szüleit, sőt magukat az óvodásokat is, hogy egy idő elmúltával számoljanak be arról, hogyan illeszkedtek be az iskolai életbe.

Az óvónők – a tanítókkal egyeztetve – tegyenek látogatást az iskolába gyermekeikkel, beszélgessenek ott az iskolásokkal, pedagógusokkal. Utána beszéljék meg az óvodában tapasztalataikat.

Óvodásaink örüljenek, hogy iskolába mehetnek, amikor eljön annak ideje.

Az együttműködés formái:

Érdeklődés egymás munkái iránt, segítségnyújtás, felnőttek látogatása, iskolalátogatás gyerekekkel, tanítónők meghívása (bemutakozó értekezlet), a gyerekek beilleszkedésének folyamatos, közös követése.

3. Kapcsolat a közművelődési intézményekkel

A közművelődési intézmények is segíthetik nevelői munkánk színvonalának emelését, ezért törekednünk kell a jó kapcsolat kialakítására és kínálatuk igénybe vételére, a lehetőségek kihasználására.

Amennyiben van az óvoda közelében könyvtár, állítsunk be tervünkbe rendszeres könyvtárlátogatást. Töltsünk ott egy-egy órát és nézegessünk könyveket óvodásainkkal. Iratkozzanak be a gyermekek (vagy az óvoda) a könyvtárba, kölcsönözzenek és ismerjék meg a nagyobbak a könyvtár használatának módját, örömeit.

Múzeumokban is gyakran vannak olyan kiállítások, amelyek kapcsolódnak az óvodások érdeklődési köréhez. Ne mulasszuk el azok látogatását. Kérjük ehhez a múzeumi dolgozók segítségét.

Állatkertek dolgozóival is tartsunk jó kapcsolatot. Elérhetjük, hogy értesítsenek bennünket, ha valami érdekes új esemény történt náluk, amit érdemes az óvodásokkal megnézni.

Szerencsés esetben bábszínházba, színházba is vihetjük a gyermekeket. Ebben is segíthet a jó kapcsolat.

4. Kapcsolat a pedagógiai szakszolgálat intézményeivel

Az újbudai nevelési tanácsadóval, újbudai pedagógiai intézettel és az újbudai logopédiai és pedagógiai szakszolgálattal tartjuk szükség esetén a kapcsolatot. Kérünk tanácsokat, javaslatokat a gyerekek fejlődésében.

5. Kapcsolat a gyermekjóléti szolgálattal, egészségügyi intézményekkel

Az önkormányzati gyermekjóléti szolgálattal és a kerületi egészségügyi intézményekkel tartjuk a kapcsolatot.

XII. GYERMEKVÉDELEM

Általános célmeghatározás:

Kiemelkedő célrendszer, mely arra irányul, hogy minden gyermek biztonságban érezze magát az óvodai élet során. és mindenek feletti érdekeit tartja szem előtt.

Célunk:

Az intézményünkön belül arra törekszünk, hogy a nehéz helyzetben lévő családokat felmérjük, és segítsük, differenciáltan a rászorultság fokát és mikéntjét figyelembevéve. Ez minden pedagógus feladata és kötelessége.

Tartalmából adódó feladataink:

A gyermekek mindenek felett álló érdekeinek érvényesítését célozzuk. Az óvodai nevelőmunka egészséges és biztonságos feltételeinek megteremtésén túl a ügyelünk a gyermek balesetek megelőzésére. Rendszeres egészségügyi vizsgálatok, és fogászati szűrés biztosítunk. Feltárjuk a fejlődést hátráltató tényezőket. A szociális helyzete miatt hátrányos ill. veszélyeztetett gyerekeket segítjük, a gyermekétkeztetési hozzájárulással. A jelzőrendszert biztosítjuk. A gyermekekkel kapcsolatos adatok védelmét szem előtt tartjuk, a titoktartási kötelezettséget betartjuk. A másság elfogadására, vallási, világnézeti vagy más meggyőződés tiszteletben tartására törekszünk. Biztosítjuk hogy a gyerekeket semmilyen hátrányos megkülönböztetés ne érje.

A feladat megvalósítása érdekében tesszük:

- Fogadó órát biztosítunk.
- Fél évente a környezeti hatásokat felmérjük.
- Munkanélküliség arányát feltérképezzük.
- Hátrányos helyzetű és veszélyeztetett gyermekek számát megállapítjuk.
- Fogyatékos gyermekek kiszűrése.
- Csonka családban nevelkedőket felmérjük.

Óvodán kívül végzett feladataink:

- Családlátogatás.
- Kapcsolattartás külső szakmai intézményekkel, szervezetekkel, szakemberekkel.
- Ügyintézés segítése szülőknek.

- Konferencia.
- Szakmai felkészülés, önképzés, továbbképzés.

Kapcsolattartás:

Belső:

A vezető óvónő felelősséget vállal a gyermekvédelmi munka megfelelő működéséért, ehhez biztosítja a feltételeket a vezető javasolhatja a törvényben foglaltak alapján az ingyenes ellátást a rászorulóknak számára. A gyermekvédelemmel kapcsolatos információkról, cselekvési–intézkedési tervekről az óvoda vezetőt rendszeresen tájékoztatjuk.

Rendszeres munkakapcsolatot alakítunk ki a „nyilvántartott” gyermekek óvoda pedagógusaival. Az anyagi veszélyeztettség felmérése érdekében a csoportos óvónők, illetve a szülők jelzéseit vesszük figyelembe. A megfelelő megoldás biztosítására törekszünk (étkezési hozzájárulás, rendkívüli, rendszeres segély, teljes térítés).

Külső:

Gyermekjóléti szolgálat. Nevelési tanácsadó. Egészségügyi szolgáltató. Védőnő. Bölcsőde. Iskolai gyermekvédelmi felelős. Önkormányzat: gyermek és ifjúság védelmi szakreferens, illetékes irodák, osztályok.

A szociális hátrányok feltérképezésében a csoportos óvónők és a szülők jelzésére alapozunk, leküzdése érdekében a fent említett képviselői szervekkel vesszük fel a kapcsolatot és a problémák megismerésének függvényében kérünk ill. ajánlunk segítséget.

XIII. ANGOL NYELV

A mai világban az angol nyelv az egyik legelterjedtebb, legáltalánosabban használt. Világunk kinyílt, egyre gyakrabban találkozunk idegen országok, más kultúrák embereivel. Maria Montessori felfedezései szerint a gyermekek első hat életévükben a legérzékenyebbek a nyelvek iránt, ebben az időszakban sajátítják el őket legkönnyebben. A három és hat éves kor közötti kisgyermek különösen kíváncsiak a szavakra, nyelvekre. Mindent, mit maguk körül hallanak szivacsoként szívják magukba. Ez után az érzékeny periódus után egy idegen nyelv megtanulása sokkal nehezebbé válik.

A mi óvodánkban a gyermekek természetes módon tanulják az angol nyelvet. Minden nap a magyar óvodapedagógus mellett egy, az angolt felsőfokon beszélő óvodapedagógus is dolgozik a gyermekekkel. A két pedagógus jelenléte azért fontos, mert a gyermek a nyelveket személyekhez köti, ezáltal tudja elkülöníteni őket. Nálunk nem külön angolórákkal tanítjuk a nyelvre a gyermekeket, hanem a napi játék és foglalkozások közben a magyar mellett folyamatosan használjuk az angol nyelvet is. Így a gyermek megtanulja megérteni és beszélni az idegen nyelvet.

Tárgyi feltételek

A csoportszobák hagyományos berendezése Maria Montessori pedagógiájából eredően: gyermekméretű bútorok, nyitott polcok, természetsarok, olvasó sarok, gyermekméretű eszközök az önellátáshoz, takarításhoz, állat- és növénygondozáshoz, kertészkedéshez. Mindezeket kiegészíti a babaszoba-babakonyha, sok játékszer, rajz és barkácsoló eszközök.

Sajátos követelmény a Montessori didaktikai játékeszközök elkészítése, elkészíttetése illetve megvétele. Az eszközök túlnyomó többségét az óvónők maguk is el tudják készíteni. Ezeknek anyagköltsége minimális. Az eszközök alapkészletét már sok helyen kedvezményes áron le lehet gyártatni.

MONTESORI ESZKÖZJEGYZÉK

A gyakorlati élet teendőire felkészítő eszközök:

keretek
öntögetős és rendezgetős játékok

Az érzékelést fejlesztő eszközök

A kiterjedés érzékelésére:

hengesorok
rózsaszín torony
barna hasábsor
piros rudak

A szín érzékelésére:

szín-párok
színárnyalat-párok
színárnyalatok

A tapintásra:

sima és durva táblák
sima és durva tábla-párok
különböző anyag-párok

A szaglásra:

különböző illatú kis palackok

Ízérezékelésre:

ízleltető üvegek

Súly érzékelésére:

súlylapocskák

Hőérzékelésre:

hőpalackok

hőtáblák

Forma érzékelésére:

gombos zsák

gyöngyös zsák

titokzsák

Eszközök az írás előkészítésére

rajzsablonok

dörzspapírból kivágott betűk

kartonpapírból kivágott betűk

kisméretű betűk kis lapokon

feliratok

névkártyák

A matematikai gondolkodást fejlesztő eszközök

piros-kék rudak

számjegyek kartonból

számjegyek dörzspapírból

számjegyek húszig

négyzetrácsos pálcikatábla

orsós doboz

korongok

gyöngyrudak

összeadás-tábla

négyzet aranygyöngyökből

kocka aranygyöngyökből

Séguin-féle táblák

Eszközök a geometriai formák megismeréséhez

síkidomok szekrénye

kartonlapok a gyakorláshoz

mértani testek

mértani titokzsák

Eszközök földrajzi és természetrajzi ismeretekhez

földgömbök
puzzle-térképek
térképek
zászlók
kártyák levélformákkal
kártyák földrajzi formákkal
kártyák a növények részeivel
képek tájakról, emberekről, állatokról, növényekről, az égboltról

Eszközök a zenei neveléshez

zörejdobozok
harangsor

ESZKÖZJEGYZÉK

Foglalkoztató:

3 nagy asztal, 1 kör alakú asztal
30 kis szék
nyitott polcok a játékszereknek
zárható szekrények az étkezéshez szükséges eszközöknek
30 db lapostányér, mélytányér, leveses csésze, gyermek kés, villa, kanál, pohár,
6db kancsó, szalvéták
építőjátékok
játékvonat
xylofonok, harangok, ütős és egyéb hangszerek
puzzlék, logikai játékok
kreatív eszközök (papír, színes ceruza, kréta, filctoll, olló, ragasztó)
rajztáblák, állványok, ecsetek és festékek
gyerek konyha, játék edényekkel és evőeszközökkel
babaszoba, asztal, ágy, baba
30 kis matrac, pokróc lepedő
tükör, zsebkendőtartók
papírkosár, 2 zárt szemetes
gyermek könyvespolc könyvekkel
beépített szekrény óvónői felszerelésekkel

Gyermek mosdó:

6 gyermek kézmosó
6 szappan, körömtisztító
műanyag bögrék és fogkefék
gyermekenként 2 törölköző
fésűtartó, tükör
falikút
zuhanyzófülke
felnőttenként 1 törölköző
zárható szekrény takarítóeszközökkel
csúszásgátló szőnyeg

Gyermek wc:

6 db gyermek wc-csésze
wc papír
csúszásgátló szőnyeg

Gyermek öltöző:

gyermekenként 1 öltöző szekrény, zárt résszel, ülőkével, nyitott résszel és cipőtartóval
pad
kis szőnyeg

Fejlesztő pedagógusi/logopédiai szoba:

felnőtt íróasztal székekkel
gyermek asztal 2 kis székekkel
tükör
szekrény
szőnyeg

Óvónői szoba:

felnőtt íróasztal székekkel
tv, videó
szekrény
kézmosó
szőnyeg

Torna terem és szertár:

bordásfal
tornapadok
3 zsámoly
gyermekenként 1 labda, 1 karika, babzsák
bújócskázós játék
pörgő tölcsér
célbadobó labdák
kosár

Orvosi szoba:

gyerek ágy
szőnyeg
gyermek szék
felnőtt íróasztal székkal
zárható orvosi szekrény
elsősegélyláda
mérőszalag
mérleg
vérnyomásmérő
reflexkalapács
felnőtt kézmosó
papírtörő
külön gyermek wc

Iroda:

felnőtt íróasztal székkal
könyvespolc könyvekkel
számítógép, nyomtató, telefon, fax
vendég fotelek és asztal

Mosókonyha:

2 medencés rozsdamentes mosogató
mosógép

Fehér mosogató:

zárható rozsdamentes tárolószekrény
3 medencés rozsdamentes mosogató
1 zöldség-gyümölcs mosogató
rozsdamentes csepegtető
kézmosó, szappan, papírórlő

Fekete mosogató:

2 medencés rozsdamentes mosogató
rozsdamentes csepegtető
kézmosó, szappan, papírórlő

Konyha:

rozsdamentes munkaasztal
szekrény tálalóeszközökkel
nagy méretű rozsdamentes fazekak
merőkanalak
2 nagy méretű elektromos főzőlap
3 ajtós nagy méretű sütő
normál méretű elektromos tűzhely sütővel
rozsdamentes pad
rozsdamentes ételszállító kocsi

Szállított edény mosogató:

2 medencés rozsdamentes mosogató
rozsdamentes csepegtető
rozsdamentes pad
falikút

Takarító szertár:

Szekrény
takarítószer, vödrök, felmosó eszközök, söprűk
falikút

Hulladék tároló:

hulladék tároló ballonok
falikút

Ebédlő:

asztal székekkel
szalvéta, bors, só

Raktárok

Vasalószoba:

vasaló
vasalóasztal
szigetelő szőnyeg

Felnőtt mosdó és öltöző:

szekrény
kézmosó
zuhanyzó
WC

Szárító szoba:

ruhaszárító
szekrény

IRODALOMJEGYZÉK

- Maria Montessori (1930): Módszerem kézikönyve. (Kisdednevelés Kiadása, Budapest)
- Maria Montessori (1932): Előadások az új nevelésről. (Kisdednevelés Kiadása, Budapest)
- Maria Montessori (1996): A gyermek felfedezése. (Herder Kiadó, Budapest)
- Bakonyi Anna (1995): Irányzatok, alternativitás az óvodai nevelés területén. (Tárogató Kiadó, Budapest)
- B. Méhes Vera (1978): Montessori hatása Magyarországon, Óvodai Nevelés, 9.sz.
- B. Méhes Vera (1982): 75 éve nyílt meg a Casa dei Bambini, Pedagógiai Szemle, 12. sz.
- B. Méhes Vera (1992): A korai olvasás és írás tanulásról, Fejlesztő Pedagógia, 3-4 sz.
- B. Méhes Vera (1993): Az óvónő és az óvodai játék. (Calibra, Budapest)
- B. Méhes Vera (1993): Maria Montessori pedagógiai rendszeréről, Fejlesztő Pedagógia, 4.sz.
- B. Méhes Vera (1994): Montessori és a játék, Óvodai Nevelés, 1.sz.
- B. Méhes Vera (1994, 1996): Montessori pedagógiai rendszere és alkalmazása az óvodában. (Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest)
- B. Méhes Vera (1997): A kreativitás és szeretet pedagógiája, Óvodai Nevelés, 4.sz.
- Kurucz Rózsa (1995): Montessori-pedagógia (Szöveggyűjtemény) (Nodus Kiadó. Veszprém)
- Németh Károly-Kim Rita (1993): A Montessori pedagógia és a környezeti nevelés, Fejlesztő Pedagógia 5-6. sz.
- Németh Károly-Kim Rita (1995): A természetismeret tanításának módszerei a Montessori általános iskolában, Fejlesztő Pedagógia, 4.sz.
- A Montessori Műhely c. folyóirat minden száma.
(Magyarországi Montessori Egyesület kiadása, Budapest , 1992-1997)

BEVEZETÉS	2
I. NEVELÉSI CÉLOK, FELADATOK	4
II. FEJLESZTÉSI CÉLOK	4
III. NEVELÉSI KONCEPCIÓ	5
IV. MONTESSORI ALAPELVEK	7
V. AZ ELŐKÉSZÍTETT KÖRNYEZET	9
VI. SZEMÉLYI FELTÉTELEK	10
VII. SZERVEZETI ÉS IDŐ-KERETEK	11
VIII. TERVEZÉS	12
IX. A TARTALOM	13
1. ESZKÖZÖK	13
2. GONDOZÁS, EGÉSZSÉGES ÉLETMÓDRA NEVELÉS, FELKÉSZÍTÉS A MINDENNAPI ÉLET FELADATAIRA	13
3. A JÁTÉK	16
4. ISMERKEDÉS A VILÁGGAL, KÜLSŐ VILÁG MEGISMERÉSE	20
5. ANYANYELVI ÉS IRODALMI NEVELÉS	25
6. A MATEMATIKAI GONDOLKODÁS FEJLESZTÉSE	29
7. A KOZMIKUS NEVELÉS ALAPJAI, A KÜLSŐ VILÁG TEVÉKENY MEGISMERÉSE	32
8. MŰVÉSZETI NEVELÉS, RAJZOLÁS, FESTÉS, MINTÁZÁS, KÉZIMUNKA	35
9. ÉNEK, ZENE, ÉNEKES JÁTÉK, TÁNC	36
10. MOZGÁS	36
11. A CSENDJÁTÉK	37
X. ELLENŐRZÉS, ÉRTÉKELÉS	38
XI. AZ ÓVODA KAPCSOLATAI	39
XII. GYERMEKVÉDELEM	43
XIII. ANGOL NYELV	44
MONTESSORI ESZKÖZJEGYZÉK	45
ESZKÖZJEGYZÉK	47
IRODALOMJEGYZÉK	52

LEGITIMÁCIÓS ZÁRADÉK

Az Eszterlanc Magyar–Angol Montessori Óvoda Alternatív Nevelési, Pedagógiai Programját a nevelőtestület 2013. március 20-án egyhangúlag elfogadta.

Óvodavezető:

.....
Hámori Ágnes

[P.H.]

Úszülők képviselőjében:

.....
Dr. Nagy Zita

A Montesz Alapítvány, mint az intézmény fenntartója a 4/2013. kuratóriumi határozatával az Eszterlanc Magyar–Angol Montessori Óvoda Alternatív Nevelési, Pedagógiai Programját 2013. március 22-én elfogadta.

A kuratórium elnöke:

.....
Strausz Eszter

[P.H.]